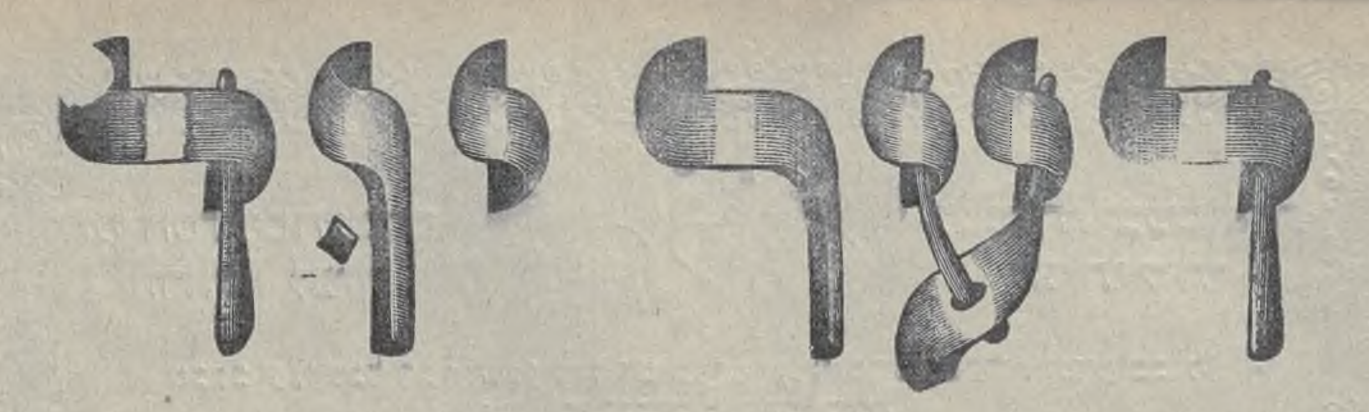

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערש·ינט יעדע וואָך.

→ פערלאג: חברה „אחיאסף". ←

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט
20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פיר רוסלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאָהרליך —.3 רוביל;
פירטעל יאָהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין
3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. —
30 העלער.

ק'ראקויא, שבט תרס"א. | נומר 5. | Krakau. 31 Januar 1901.

אינהאלט.

ה. תרס"א → וואכען-קאלענדער (לוח) ← 1901

די טעג פון חודש	די טעג פון וואך	שבט פעבער—לוטי		נייער ס. פעבער	אלט. ס. יאנואר
י"ד	זונטאג			3	21
ט"ו	מאנטאג			4	22
ט"ז	דינסטאג			5	23
י"ז	מיטוואך			6	24
י"ח	דאנערש.			7	25
י"ט	פרייטאג			8	26
כ'	שבת	שבת יתרו.		9	27

קורצע פערצייכנונגען פון דער יידישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
י"ד	ה'תקט"ו	געשטאָרבען הג' ר' יעקב יהושע פאלק („פני יהושע").
ט"ז	ה'שצ"ח	„ אין אמשטרדם המקובל ר' אברהם הכהן, איינער פון די שפאנישע אנוסים.
י"ז	ה' תרמה	געשטאָרבען אין מעראן דער בעקאנטער העברעאישער שריפטשטעלער פרץ סמאָלענסקי.
י"ח	ה' ש"צט	פערברענט עקרה"ש 12 אנוסים אין מעקסיקא.
„	ה'תרי"ג	געשטאָרבען הג' ר' אריה ליב, קאוונאער רב.
י"ט	ה' תקכה	„ ה"ר מנחם מאניש הורוויץ, לעמבערגער רב.
כ'	ה'ק"ט	וועגען „שווארצען טויט" געהרג'ט און פערברענט אלע יודען פון שפייער.

צו אבאָנירען:

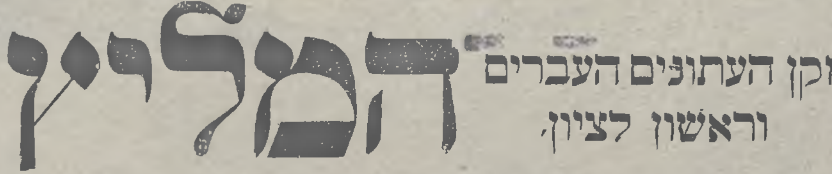
אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 19.

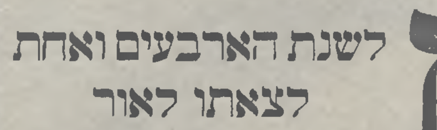
אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25,
mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodz, Cegielnianastr. 36.

„דער יודי" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער
1920 a Nachtrag VII.

מכתב עתי לכל דבר הנוגע ליהודים בפרט ועניני מדינה ספרות ומדע בכלל,
יוצא בפטרבורג מדי יום ביומו.

בראשית שנת תרס״א נמלאו ככר ״ארבעים שנה״ מאז החל המליץ לצאת לאור, ושנות בינה אלו פוטרות אותנו מלדבר על ערך המליץ ואם נאמר להללו — יהלל המפעל את פועלו ולא הפועל את מפעלו. עלינו רק להגיד, כי ככל אשר עשינו עד כה לגדל ולשכלל את המליץ, כן נתאמץ עוד לפארו ולתקנו, כי לתקון צריך גם המפעל היותר מתוקן. רק בדבר אחד לא יעשה בהמליץ אף שנוי כל שהוא — בשטת המליץ: בדרך אשר עמד עליו המליץ הלוך ילך רק קדימה, קדימה, אבל לא יסור ממנו ימין ושמאל, כי שבעים ושבעה דרכים לאור מתעה ורק דרך אחד לאור שמש נצח ישראל. ולמען יראה כל איש בעיניו את הדרך הזה התאמץ המליץ תמיד לברר כל דעה, בהיות המליץ תמיד לא דעת היחיד (רק דעת עורכו ומול״ו), כי אם דעת הכלל כלו, כאשר יעיד הציור

קבוצת סופרים

תשורה לחותמי המליץ לשנת 1900. הקבוצה הנכבדה הזאת היחידה במינה תעיד,

מי ומי המה ראשי המדברים לעם מעל עמודי המליץ, בתמונה הזאת יראה הרואה ראשי מפלגות שונות בעמנו, גאוני העט והמחשבה, עמודי החכמה והתורה, אנשי מעשה ופעולה מוחשית, וכלם עדים המה, עד כמה יפיץ המליץ אור על כל פעולה. והיא שעמדה לרבים להיות נאמנים לדעות נכונות כל הימים גם בצרפם מעשה למחשבה, כי כבר בראשית צאתם למפעלם ידעו אותו יריעה נכונה בדעתם את דעת חבריהם ודעת מתנגדיהם גם יחד, ולכן לא יכלו כל הרוחות המצויות ושאינן מצויות לזוז אותם ממקומם.

ולשנה הבאה הננו להכין עוד קבוצה של סופרים ועל פי חפץ רבים תהיה הקבוצה השניה לא ציור לתלות על הכותל כי אם

אלבום של תמונות

לפאר את השלחנות. את האלבום הזה יקבלו בשנת 1901 כל חותמי המליץ לשנה תמימה חנם אין כסף.

מחיר „המליץ“ 1) ברוסיא: לשנה 10 רו״כ; לחצי שנה 5 רו״כ; לרבע שנה 2.50 רו״כ; לחדש 85 קאפ׳.
2) בשאר ארצות: במשלוח שלש פעמים בשבוע, לשנה 12 רו״כ, לחצי שנה 6 רו״כ, לרבע 3 רו״כ בשטרי רוסיא, או בשטרי חו״ל לפי הערך; במשלוח בכל יום: 15 רו״כ לשנה, או שטרות חו״ל לפי הערך

חותמי המליץ לשנת 1901 יוכלו לקבל את התמונה **קבוצת סופרים** (קבוצה ראשונה) במחיר א׳ רובל.

את התמונה רבת הצבעים החשמונאים עם המשלוח במחיר א׳ רובל.

כן יקבלו את המאספים האסם, הגת, הגרן, הגן ואת הספור בית אגולר כלם יחד במחיר שני רובלים.

פון איש יהודי **בלעטער** פון א טאגבוך

גייען ארויס אין וויפוסקען (העפטען), יעדער וויפוסק פולע צוויי גרויסע דרוק בויגען (32 זייטען)
ארטיקעלען פון לעבען און נאטור, וויסענשאפט און קונסט.

דער פרייז פון די **בלעטער** 50 ביכלאך — 4 רובל; 25 ביכלאך — 2 רובל; 12 ביכלאך — 1 רובל; 1 ביכל — 12 קאפ׳.

די לעזער פון די בלעטער בעקומען אויך נאר פאר 1 רובל **די אלעאגראפיע חשמונאים.**

די פאדפישציקעס (אבאנענטען) פון

המליץ

וועלען בעקומען די בלעטער פופציג וויפוסקען נאר פאר דריי רובל.

Редакт. газ. „Гамелицъ“ Л. А. Рабиновичу, С.-Петербургъ, Торговая 17. :אדרעס
Redacteur des „Hameliz“ L. Rabinowitz, St. Petersburg, Torgowaja 17.

III. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr 5

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ־יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאָהרליך —.3 רוביל.
פירטעל־יאהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 "
דען 1טען אויגוסט — 1 "

ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
—— פערלאג: חברת „אחיאסף“. ——

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אסטרייך־אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאהריג —.6 "
פירטעליאהריג —.3 "
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 "
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

קראָקויא, שבט תרס״א. נומר 5. **Krakau**, 31 Jänner 1901.

איבער די אויפגאבען פון א ראבינער היינטיגע צייט.

א.

עס זענען געוועזען צייטען, ווען דאָס גאַנצע פאָלק האָט געקוקט אויף אַ ראַבינער נור ווי אויף אַ טשינאווניק, צו וועלכען מען מוז אָנקומען, בעת עס ווערט עמיצער געבאָרען, בעת איין התונה, איין גט אָדער בעת חלילה עס שטאַרבט איינע׳, און אפילו פון אַזוינע פערצייכנונגען האט מען אויך ניט געוואָלט הערען, מען האָט אויף דעם געקוקט אָדער ווי אויף איין גזרה, אָדער ווי אויף איין איבריגע צערעמאניע, און ווען מען פלעגט שוין מיט געוואלד קומען אמאָל פערשרייבען, האט מען גאָר קיין ווערט דערויף נישט געלעגט, וואָס מען שרייבט און ווי מען שרייבט. די רעזולטאטען האָבען מיר שוין ניט איין און ניט צוויי מאָל געזעהן. דערפון איז אַרויס, אַז איין קינד איז אין עטליכע ערטער מיט פערשיעדענע נעמען געוועזען פערשריבען, איז איינער געשטאָרבען האָט מען איהם נישט אויסגעמעקט, און ווען עס איז געקומען די צייט פון פריזיוו, האָבען די עלטערן געהאַט פיעל מאַטערנישען און געמוזט שטראָף בעצאָהלען פאַר זייער קינד, וועלכעס איז שוין אפשר מיט 20 יאָהר צוריק געשטאָרבען. איינער האָט חתונה געהאָט און האָט דאָס ביים ראַבינער ניט פערשריבען, דערנאָך קומט אַרויס אַז די קינדער, וועלכע ווערען געבאָרען פון אַזוינע עלטערן, ווערען פון דער רעגירונג געהאַלטען פאַר ניט קיין כשר׳ע, האָטש זיי מעגען מר־בר־רב־אַשי׳ס אייניקליך זיין. ווען דאָס טרעפט, ווערט אַ געשריי, מען לויפט דאמאָלס צום ראַבינער, אָבער ער קען דאן גאָר נישט העלפען. וויפיעל מאָל האָט געטראָפען אַז אויף אַזא אופן האָט אַ מאַן אַוועקגעוואָרפען זיין ווייב, טענה׳דיג, דאָס ער קען זי גאָר נישט, זי שטעהט ביים איהם ניט פערשריבען און זי איז פאַר איהם א גאַנץ פרעמדע. די פריהערדיגע ראַבינער פון זייער צד האָבען זיך זעהר וועניג מיה געגעבען, דאָס פאָלק צו זיי צוציהען. און אין דער אמת׳ען איז דאָס טאַקי ניט זעהר גרינג געוועזען. דאָס פאָלק האָט אויף דעם ראַבינער געקוקט ווי אויף איין אַפיקורס, און דער ראַבינער האָט ניט געוואָלט, אַז דאָס פאָלק זאָל אויף איהם אַנדערש קוקען, ווייל כדי דאָס פאָלק זאָל איהם ליעב קריגען האָט ער געמוזט זעהר פיעל מקריב זיין פון זיינע פרייהייט און זיך מעהר צו איהם מְקָרֵב זיין, און אַזוי ווי דאָס איז צו שווער געווען, האָט דער ראַבינער געוואָלט, אַז דאָס פאָלק זאָל לכל הפחות פאַר איהם מורא האָבען. און אַזוי איז טאַקי געווען. איך געדענק דאָס נאָך אַליין, וואָס פאַר אַ שרעק ביי אונז אין שטעדטיל איז אָנגעפאַלען, ווען מען האט זיך דערוואוסט אַז דער ראַבינער קומט. (ביי אונז איז געוועזען איין אויעזדנער ראַבינער): די מלמדים פלעגען, געדענק איך, קלייבען אסיפות און געלד, מען פלעגט צולאָזען די חדרים, מיר קינדער פלעגען דאַמאלס פרעהען זיך און ציטערען. מיר פלעגען זיך פרעהען, וואָס מיר פלעגען עטליכע טעג נישט לערנען, ווייל די מלמדים האָבען מורא געהאַט פאַר דעם ראַבינער, און געציטערט האבען מיר דאָך, ווייל מיר האָבען געוואוסט אַז דאָס איז עפּיס אַ צרה, אַז מען טשעפעט זיך צו די מלמדים. איך געדענק נאָך ווי ביי אַזא צייט האָט מען געפיהרט איין מלמד אין פאָליציי און ווי די גאַנצע שטאָדט איז נאָכגעלאָפען מיט געוויין און מיט א יאָמער. אָט דאָס זענען מיינע זכרונות פון אַ ראַבינער אין מיינע קינדערשע יאָהרען. עפּיס איין ראַבינער זאָל האָבען גרויסע זאָרגען פון דאגות הכלל האָט מען ביי אונז גאָר ניט געוואוסט, ראַבינער זאָלען באמת אָבגעבען זייער טעג און יאָה־ען פאַר זייערע קהלה, האָט מען דאן זעלטען געהערט. געוויס זענען אויך דאַמאלס געוועזען אויסגעצייכענטע ראַבינער, אָבער זיי זענען ווי איין יוצא מן הכלל געוועזען און דעריבער איז גאָר קיין וואונדער ניט, ווען צווישען דער קהלה און דעם ראַבינער איז געוועזען אַ שטענדיגע שנאה.

די צייטען בייטען זיך און מיר מיט זיי. נאָך ריכטיגער וועט זיין׳ ווען מיר וועלען זאַגען: מיר בייטען זיך און די צייט מיט אונז. מיר האָבען זיך מיט דער צייט אַביסיל אויפגעוועקט, דאָס פאָלק האָט שוין קיין מורא ניט פאַר דעם איינשרייבען און מען קומט שוין מיט׳ן גוטען ווילען פערשרייבען נייגעבאָרענע קינדער, חתונות און אויך איין טויטפאַל. געוויס איז נאָך די פינסטערקייט אין פאָלק זעהר שטאַרק און ווען מען פערשרייבט למשל אַ קינד, גיט מען איהם דאָס רוב אַזא נאָמען, וועלכער איז אונז שוין אַליין צושאַנדע און צו שפּאָט. ווי אָפט וויל איין פאָטער אָדער איין זיידע, אַז זיין נייגעבאָרענער זוהן אָדער אייניקיל זאָל הייסען מיישקע אָדער איצקע. אונזערע ראַבינער איצט ווילען דערמיט נישט מסכים זיין און ווילען איהם בשום אופן אַזוי ניט פערשרייבען. מען גיט דעם פאָטער אָדער דעם זיידען צופערשטעהן, פאַר וואָס עס איז ניט שען אַזא נאָמען צו טראָגען, ביז ער ווערט אַליין מוסכם, אַז משה אַדער יצחק איז שענער און בעסער.

די ראַבינער, וועלכע עס געפינען זיך אויסער דער טשערטא, אין די שטעדט, וואו יודען טאָרען ניט וואָהנען, האָבען נאָך זעהר פיעל צו

טהון וועגען דאָס וואָהנרעכט פֿון די יודען. ווען מען האַלט איינעם אַרויסצושיקען, ווען איינער קען זיינע רעכטע ניט גוט אויפֿווייזען, וואוהין ווענדען זיך אַזוינע מענשען ווען ניט צום ראַבינער? ער מוז פֿאַר זיי געהן בעטען און זיך סטאַרען, און אין דער אמת'ען ווערען טאַקי זיינע ווערטער מעהר געהערט איידער די ווערטער פֿון אפילו איין אַנגעזעהנעם בעל־הבית, ווייל מען ווייס אַז דער ראַבינער וועט פֿאַר קיין ניט גאַנץ ריכטיגע זאַך נישט בעטען.

די אויפֿגאַבע געהן און בעאונרוהיגען אָפֿט די נאטשאלסטווא איז אפילו זעהר ניט אַנגענעהם, אָבער, דער ראַבינער ווייס אַז דערצו איז ער מחויב און טאָר זיך דערפֿון ניט אָבזאָגען. יעדער ראַבינער, בעת ער ענטשליסט ביי זיך אָנצונעהמען אַזאַ שטעלע, מוז פֿריהער וויסען, אַז אַחוץ די גייסטיגע אַרבייטען; וועלכע עס ווערען פֿון איהם געפֿאָדערט, מוז ער זיך מיט טויזענד אַנדערע זאַכען אויך אָבגעבען. דער ראַבינער מוז צוגלייך זיין אַ משגיח אויף צדקה־געלד, וועלכעס ווערט צוטהיילט אין זיין געמיינדע, ער מוז זעהן אַז דאָס געלד זאָל קומען אין די ריכטיגע הענד, מען זאָל דערמיט ניט שטיצען קיין שנאָרער, שווינדלער און פֿערדאָרבענע מענשען, ווי עס טרעפֿט זעהר אָפֿט. ווי ווייט מעגליך איז, מוז יעדער ראַבינער זיך די מיה געבען גרינדען אין זיין געמיינדע אַ קאָמיטעט פֿון אַנשטענדיגע מיטגליעדער, וועלכע זאָלען די צדקה געלד נעהמען אין זייערע הענד; מען זאָל ניט לאָזען געהן אָרימע לייט איבער די הייזער קלויבען געלד אָדער ברויט; יעדער שטאָטדיגער אָרימאַן בעקומט פֿון דעם קאָמיטעט שטיצע מיט געלד, האָלץ א. ד. ג. און די דורכרייזענדער בעקומען אַזוי פֿיעל מיטעל, זיי זאָלען קענען ווייטער פֿאָהרען. דער איינגענער קאָמיטעט צוזאַמען מיט דעם ראַבינער זאָרגט שוין אויך, עס זאָל זיין אין שטאָדט איין ביליגע פֿאָלקס־קיך, איין בקור־חולים א. ד. ג. ווען עס טרעפֿט איין אָרימאַן ווי אויך איין דורכרייזענדער, וועלכע דאַרפֿען איין גרעסערע הילף, ווי דער קאָמיטעט קען געבען און מען דאַרף שיקען מענשען איבער'ן שטאָדט, מוז דער ראַבינער זעהן, אַז אָהן זיין ערלויבניש זאָלען זיי ניט געהן, כדי אָכצוהיטען, אַז עס זאָלען זיך ניט געפֿינען אַזוינע בעלי־טובות־ניקעס, וועלכע קלויבען גאָט ווייס פֿאַר וועמען און גאָט ווייס פֿאַר וואָס. דערהויפּט מוז דער ראַבינער שטאַרק השגחה געבען אויף די אַרומפֿאָהרער מיט פּנקסים. דאָ איז גאָר איין תהום און ניט זעהר לייכט קען מען דאָ דערגעהן איין טאָלק. ווי אָפֿט קומען יודען מיט שענע בערד און מיט פּעק הסכמות און תעודות און קלויבען אויף נשרפֿים, אויף איין בית־הכנסת א. ד. ג. און דערנאָך לאָזט זיך אויס, אַז עס איז אַלץ פֿאַלש. איין ביישפּיעל קען איך דאָ דערצעהלען: מיט עטליכע וואָכען צוריק איז צו אונז אין שטאָדט ראַסטאַוו געקומען איין משולח, וועלכער האָט זיך אַרויסגעגעבען פֿאַר איין רב, וואָס קלויבט פֿאַר די נשרפֿים פֿון זיין שטאָדט. מיר איז עפּיס די זאַך קשה געוועזען, אַז אַ רב זאָל פֿאָהרען אַליין קלויבען אויף נשרפֿים, האָב איך טעלעגראַפֿירט אַהין אין שטאָדט, לאָזט זיך אויס אַז עס איז אין גאַנצען שקר וכזב. אַזוי מוז עס אויך גוט אַכטונג געגעבען ווערען אויף אַנדערע משולחים, וועלכע פֿאָהרען אויף פֿערשיעדענע ישיבות, פֿון וועלכע מיר האָבען קיין מאָל ניט געהערט און ווייסען גאָר ניט, צי דאָרט איז פֿאַרהאַן איין ישיבה צי ניט, און אויב עס איז שוין פֿאַרהאַן איין ישיבה, צי דאַרף זי שטיצע, אָדער ניט. עס איז נייטהיג אַז ווען מען קלויבט אפילו אויף ישיבות, וועלכע זענען שוין בעקאַנט, זאָלען די ראַבינער יעדעס יאָהר שרייבען, אַז צו דער און דער צייט וועט קומען דער און דער משולח, כדי מען זאָל נצול ווערען פֿון זשוליקעס. נאָך בעסער איז אָבער, אַז דער ראַבינער זאָל אויסווירקען

פֿעלעטאָן.

דאָס טעפּיל.

(מאָנאָלאָג)

פֿון

שלום־עליכם.

— רבּי? איך וויל אייך פֿרעגען אַ שאלה וויל איך אייך. איך ווייס ניט צי קענט איהר מיך, צי קענט איהר מיך ניט? איך בין יענטע בין איך, יענטע די קורעלאַפּניטשקע. איך האַנדעל מיט אייער האַנדעל איך, מיט עופֿות, מיט גענז און מיט קאַטשקעס. איך האָב מיר מיינע שטענדיגע קונה'טעם האָב איך מיר, אַ צוויי־דריי הייזער, האַלטען זיי מיך אונטער, גאָט זאָל זיי געבען געזונד און אַלדעם גוטס; וואָרום איך זאָל נאָך דאַרפֿען צאָהלען פּריצענט וואָלט ניט געקלעקט די חלה אויף אַ „מוציא". חאַפּ איך אַ דרייערל חאַפּ איך, אַמאָל דאָ אַמאָל דאָרטען, דאָ גענומען דאָרט גענעבען, דאָרט נענעבען דאָ גענומען — מע דרעהט זיך מישטיינס געזאָגט; אוודאַי וואָס זאָלט איהר קלעהרען, ווען מיין מאַן עליו השלום זאָל מיר אַצינד לעבען — טע טע טע!... חאָטש אַז מע וויל שמועסען דאָס אייגענע צוריק האָב איך קיין האָניג פֿאַר איהם נישט געלעקט, וואָרום קיין פֿערדינער, זאָל ער מיר מוחל זיין, איז ער דאָך ניט געוועזען, נאָר געזעסען און געלערענט, געזעסען און געלערענט, און געהאָרעוועט האָב איך, און האָרעווען בין איך געוואוינט נאָך פֿון קינדוויז אויף, נאָך ביי מיין מאַמע עליה השלום, כּתיה האָט זי געהייסען, כּתיה די לעכטציהערין, זי איז געוועזען אַ לעכטציהערין, פֿלעג אויפֿקויפֿען חלב ביי די קצבים און ציהען לעכט, חלב'נע צעפּליך, מע האָט נאָך נישט געוואוסט דעמאָלט פֿון קיין נאַז און פֿון קיין לעמפּליך מיט קיין גלעזליך, וואָס טרישטשען אַלע מאָל, ערשט 'ענע וואָך געפּלאַצט ביי מיר אַ גלעזיל און פֿאַר צוויי וואָכען אַ גלעזיל...

— יאָ, אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רייד? אַקעגען דעם וואָס איהר זאָגט יונג געשטאָרבען... אַז מיין משה־בנציון עליו־השלום איז געשטאָרבען, איז ער אַלט געווען סך־הכּל זעכס און צוואַנציג יאָהר. האַ? נאָך אַמאָל; ווי אַזוי זעכס און צוואַנציג? ניינצעהן איז ער אַלט געווען צו דער חתונה, אַ יאָהר אַכט איז פֿאַראַן אַז ער איז געשטאָרבען, איז אינאיינעם ניינצעהן און אַכט, אַ פּנים אַזוי גרויס ווי דריי און צוואַנציג. פֿאַר וואָסזשע איז ביי מיר אויסגעקומען זעכס און צוואַנציג? ווייל איך האָב פֿערגעסען די זיבען יאָהר וואָס ער האָט געקרענקט, דאָס הייסט קרענקען האָט ער געקרענקט אַ סך מעהר, ער איז געווען פֿון תמיד אָן אַ קראַנקער, דאָס הייסט אַזוי איז ער אפילו געווען אַ געזונדער, נאָר דער הוסט, דער הוסט האָט איהם אַוועקגעלייגט! ער פֿלעג ניט פֿאַר אייך געדאַכט שטענדיג הוסטען, דאָס הייסט ניט שטענדיג, נאָר דעמאָלט ווען דער הוסט איז אָנגעקומען פֿלעג ער זיך פֿערהוסטען, און אַז ער האָט זיך פֿערהוסט האָט ער געהוסט און געהוסט... די דאָקטוירים האָבען געזאָגט, אַז ס'איז ביי איהם אַ ספּאַזמע אַזעלכע, דאָס הייסט אַזאַ הוסט אַזעלכער, וואָס אַז מע וויל הוסטען הוסט מען און אַז מע וויל ניט הוסטען הוסט מען ניט. שטראָם גראָם מאַך מיר אַ האַרמידער! צינגען זאָלען אַזוי וויסען אין פֿרעמדע גערטנער שפּרונגען, ווי זיי ווייסען, די דאָקטוירים הייסט דאָס, ווער ס'האָט זיי געשלייערט!... אָט האָט איהר רב אהרן דעם שוחט'ס יונגיל, יאָקעל הייסט ער, עס האָט איהם וועה געטהון אַ צאָהן האָט איהם וועה געטהון, האָט מען איהם געטהון אַלסדינג, געשפּראָכען און געשטאָכען און געזעהען אַז עס העלפֿט ניט, געהט ער, יאָקעל הייסט דאָס, און לייגט אַריין אַ קנאָבעל אין אויער אַריין — מע זאָגט אַז ס'איז אַ רפֿואה קנאָבעל צו ציינוויטיג — האָט ער זיך געריסען אויף די גלייכע ווענט, יאָקעל הייסט דאָס, און פֿונ'ם קנאָבעל זאָגט ער ניט אויס, קומט דער דאָקטאָר און טאַפּט איהם ביים דופּק, וואָס טאַפּסט איהם ביים דופּק, דו נאַרישער לעקיש?...

אין זיין געמיינדע, דאָס מען זאָל צונויף נעהמען דאָס געלד פון די מענשען, וועלכע גיבען פאַר די ישיבות און מען זאָל דאָס אַליין אָבשיקען. דערצו קען מען מאַכען ווידער איין בעזונדער קאָמיטעט, אין וועלכען עס זאָל זיצען דער דוחאָוונער רב, כדי מען זאָל גאָר נישט דאַרפען אַרומשיקען משולחים. די ראשי ישיבות וועלען צופרידען זיין, אַז מען זאָל זיין שיקען די העלפט געלד פון יעדער שטאָדט, וואָס די משולחים מאַכען, נאָר מען זאָל זיך קענען אין גאַנצען בעגעהען אָהן משולחים, ווייל די משולחים בעקומען פאַר זייער טִרְחָה אַמאָל 0 פּראָצענט און אַמאָל נאָך מעהר (דאָס ווייס איך זיכער). די בעלי־בתים, די גאַנצע געמיינזע וועט דורך דעם זיכער זיין אַז זייער געלד וועט ריכטיג אַנקומען.

די אַלע חובות פון אַ רב וועלכע איך האָב דאָ אין קורצען אויסגערעכענט, בעציהען זיך נור אויף די ווענינער וויכטיגע אַרבייטען, די הויפּטבעשעפטיגונג פון אַ ראַבינער מוז אָבער זיין זיינע גייסטיגע אַרבייט, די ערציהונג, חדרים, תלמוד־תורה'ס, דרשות, פאָרלעזונגען פון געשיכטע און ליטעראַטור, איבער די דאָזיגע אויפגאַבע וועל איך רעדען אויספיהרליך אין מיין צווייטען אַרטיקעל.

ד"ר משה אלעזר אייזענשטאַרט.
ראַבינער אין רוסטוב אַם־דאָן.

פּאָליטישע איבערזיכט.

דער טויט פון דער ענגלישער קעניגין — איהר הערשאַפט — די וויבאָרעס אין עסטרייך — דאָס פעריינסגעזעץ אין פראַנקרייך.

וויקטאָריאַ, די ענגלישע קעניגין, איז געשטאָרבען אין דעם 83 טען יאָהר פון איהר לעבען. דעם קעניגליכען טראָן האָט זי גערירש'עט פון איהר פעטער, זענענדיג 19 יאהר אלט און זי האָט איהם פערנומען 63 יאהר מיט 7 חדשים. פאַר איהר גוטען כאַראַקטער, פאַר איהר אָבגעגעבענקייט צו די אינטערעסען פון איהר פאלק און פאַר איהר טרייהייט, מיט וועלכער זי האט אָבגעהיט די רעכטע פון פאָלק און פּאַרלאַמענט, איז זי געווען געליעבט פון אַלע טהיילען פון דער ענגלישער נאַציאָן. די גרויסע רעוואָלוציאָנען און אומקעהרענישען, וואָס זענען דורכגעגאַנגען ווי אַ שטורם אין גאַנץ אייראָפּא, האָבען ענגלאַנד ניט אָנגערירט, איהר טראָן איז די גאַנצע צייט פון איהר לאַנגען לעבען געשטאַנען פעסט; די פרייהייט, וועלכע איז אין ענגלאַנד גרעסער, ווי אין רעפּובליקאַנישע מלוכות, האָט אין דער ענגלישער קעניגין שטענדיג געפונען איהר פערעהרין. געהערשט האט אין ענגלאַנד דאָס פאָלק דורך דעם פּאַרלאַמענט און מיניסטאַרען, און די קעניגין איז נור געווען די פערטרעטערין פון פאלק, וועלכער מען האָט כבוד אָבגעגעבען. זי איז נור געווען אַ לעבעדיגער רעשט פון דעם פריהערדיגען געשיכטליכען לעבען אין ענגלאַנד, ווען דעם טראָן האט נאָך געהערט אַ גרויסע ראָלע אין דער פּאָליטיק פון לאַנד, און ווי אַ איבערבלייבסעל, מיט וועלכען עס זענען פערבונדען די היסטאָרישע זכרונות פון ענגלאַנד, איז די קעניגין אַלעמען טהייער געוועזען. אין די צייט פון דער ענגלישער קעניגין פאַלען די גרויסע פערענדערונגען, וואָס ענגלאַנד האָט דורכגעלעבט, דורכפיהרענדינג וויכטיגע געזעצען אין אַלע זייטען פון לעבען. אונטער איהר האָט זיך דער רייכטהום פון לאַנד זעהר פערמעהרט, ענגלאַנדס איינפלוס איז גרויס געוואָרען איבער דער גאַנצער וועלט. די הערשאַפט פון די אַריסטאָקראַטען איז זעהר אָבגעשוואַכט געוואָרען און פּאַמעליך אַלץ מעהר איבערגעגאַנגען אין דעמאָקראַטיע, אין די הערשאַפט פון פאָלק, די קאַטהאָליקען

אַוודאַי מע זאָל איהם, יאָקלען הייסט דאָס, ניט נעוועען אָבפיהרען קיין יעהופּעץ, וואָלט ער שוין איצטער אָנגעשפּאַרט ווייסט איהר וואו? דאָרטען וואו די שוועסטער זיינע, פּעריל נעבאַך, וואָס איז אוועקגעגאַנגען פון אַ „גוט אויג", ניט פאַר אייך געדאַכט אין קימפּעט...

— יאָ, אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רייד? אַקעגען דעם וואָס איהר זאָגט איין אַלְמָנָה... איך בין געבליבען איין אלמנה ניט דאָ געדאַכט, נאָך נאָר אַ יונגענד הייסט דאָס, מיט אַ קליין קינד און מיט אַ האַלבער שטוב אויף די „קבצניוקעס", די אַנדערע פון לייזער דעם סטאָלירס דירה, אויב איהר ווייסט; ניט ווייט פון דער באָד. וועט איהר דאָך פרעגען וואָס עפּיס אַ האַלבע שטוב נור? מחמת די אַנדערע האַלב איז ניט מיינע; זי געהער צו מיין שוואָגער געהער זי, עוריאל הייסט ער, איהר קענט איהם, אַליין איז ער אַ „וועסעלעקאוטער" פון וועסעלעקאוט, אַ שטעדטיל אַזעלכס, און האַנדלען האַנדעלט ער מיט פיש און פערדיענט קיין עַין הָרַע זעהר שען, עס ווענדט זיך ווי דער טייך האַלט; איז אין דרויסען שטיל חאַפּט יך פיש, און אַז סע חאַפּט זיך פיש איז וואָלוועל פיש; איז אין דרויסען אַ ווינט חאַפּט זיך ניט קיין פיש און ס'איז טהייער פיש; נאָר גלייכער איז, אַז עס חאַפּט זיך און ס'איז וואָלוועל... אַזוי זאָגט ער, עוריאל הייסט דאָס. פרעג איך איהם: וואָס איז דער שכל?" זאָגט ער: „דער שכל איז אַ פּראָסטער שכל: איז אין דרויסען שטיל חאַפּט זיך פיש, און אַז סע חאַפּט זיך פיש איז וואָלוועל פיש; איז אין דרויסען אַ ווינט חאַפּט זיך ניט קיין פיש און ס'איז טהייער פיש; נאַר גלייכער איז אַז עס חאַפּט זיך און ס'איז וואָלוועל"... זאָג איך: „יאָ, אָבער וואָס איז דער שכל?" זאָגט ער: „דער שכל איז אַ פּראָסטער שכל: איז אין דרויסען שטיל, חאַפּט זיך פיש, און אַז סע חאַפּט זיך פיש איז וואָלוועל פיש"... „טפו זאָלסט דו ווערען! — זאָג איך צו איהם — נעה טענה מיט אַ גראָבען יונג"...

— יאָ, אַקעגען וואָס זשע איז דאָס געקומען צו רייד? אַקעגען דעם וואָס איהר זאָגט איין איינענע דירה... אַוודאַי איז גלייכער איין ווינקעלע אין איינענעם איידער שלעפען זיך אין שכנות, ווי זאָגט איהר „מיינס איז ניט יענעמס"... האָב איך מיר הייסט דאָס מיין האַלבע שטוב, אַ שטיקיל נַחלה ניט צו פערזינדיגען. נאָר איך בעט אייך. צו וואָס בעדאַרף איין אלמנה מישטיינס געזאָגט מיט איין און איינציג קינד אַ גאַנצע האַלבע שטוב? פאַראַן וואו דעם קאָפּ אַנידערלייגען — גענוג! ובפרט אַז מע בעדאַרף זי דעקען, די שטוב, זי שטעהט שוין היבשע עטליכע יאָהר נישט געדעקט שטעהט זי, דעקוטשעט ער מיר, דער זיסער שוואָגער מיינער, עוריאל הייסט דאָס, מע זאָל זי דעקען!... „צייט, זאָגט ער, מע זאָל זי דעקען!"... „נו, זאָג איך, למאַי זשע דעקט מען זי נישט?"... זאָגט ער: „לאָמיר זי דעקען"... זאָג איך: „לאָמיר זי דעקען"... דעקען — דעקען, דעקען דעקען — און דערביי בלייבט דאס. וואָרום אויף דעקען בעדאַרף מען שטרוי, פון שינדעל שמועסט מען ניט, וואו האָב איך אויף שינדעל? פערדינג איך צוויי חֲדָרִים פערדינג איך: אין איין חדר'ל זיצט ביי מיר חיים־חַנָה דער טויבער, איין אַלטער מאַן, שוין עוֹבֵר בְּטֵל. די קינדער צאָהלען פאַר איהם פינף גילדען אַ וואָך דירה געלד מיר, און עסען עסט ער ביי זיי, אַ טאָג איבער אַ טאָג, דאָס הייסט אַ טאָג עסט ער און אַ טאָג פאַסט ער, און דעם טאָג וואָס ער עסט, עסט ער אויך מכּות, אַזוי זאָגט ער, חיים חנה דער טויבער, און אפשר איז דאָס אַ לינען אפשר, אַלטע לייט האָבען ליעב וואָרטשען, וויפיעל מע גיט זיי איז ווינציג, וואו מע זעצט זיי איז שלעכט און וואו מע לייגט זיי איז האַרט...

— יאָ, אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רייד? אַקעגען דעם וואָס איהר זאָגט שְׁכֵנִים... קיין גוטער יוד זאָל זיי ניט קענען! מילא יענער, דער טויבער, איז אַ טויבער, חאָטש אַ שטילער שָׁכֵן, ווי זאָגט איהר, מע הערט איהם ניט און מע זעהט איהם ניט... האָט מיך אָבער דער גוטער יאָהר געטראָגען איך זאָל דעם אַנדערען חדר פערדינגען דער מיטניטשקע, גנעסי הייסט זי; זי האַלט אַ קלייטיל פון מעהל האַלט זי, — אַ גוטע „שטאָוקע"!... תּחילת, איהר זאָלט זעהען, איז זי געווען ווייך ווי אַ האָניגטיינגעל, קוצעני־מוצעני, נשמה'ני — האַרצעני, זי וועט מיר דאָס, זי וועט מיר יענץ... וואָס בעדאַרף זי דען מישטיינס געזאָגט? אַ שטיקיל אויבען אויף צושטעלען דאָס

און די יודען זענען אויסגעגלייכט געוואָרען אין זייערע רעכטע מיט די פּראָטעסטאַנטען. די שול בילדונג איז געוואָרען פאַר אַחוב און אומדזיסט פאַר דאָס גאַנצע פאָלק. עס איז געוואָרען פריי דער האנדעל מיט אויסלאַנד אָהן אָבצאהלונגען, די פאַבריקאַציאָן האָט זיך אויפגעהויבען צו אַזאַ מדרגה, וועלכע קען פון אַנדערע אייראָפּעאישע מלוכות ניט אריבערגעיאָגט ווערען. די געזעצען פאַר די אָרימע און אַרבייטער צייכנען זיך אויס מיט וואַרימען געפיהל און ליעבע צו אַלע געפאלענע און אונטערדריקטע. אמת צו אַזאַ גלאַנץ האָט ענגלאַנד דערגרייכט ניט דורך די הערשאַפט פון דער קעניגין, די הערשאַפט איז געפיהרט געוואָרען דורך די בעריהמטע ענגלישע מיניסטאָרען פּיל, ביקאָנספילד, גלאַדסטאָן. די קעניגין האָט אַפילו ניט די דעה געהאַט אומצובייטען אַ מיניסטער. דאָס מיניסטעריום געהט אין ענגלאַנד אַלע מאָל איבער צו דעם פיהרער פון דער פאַרטיי וועלכע קריגט דעם רוב דעות אין פּארלאַמענט, אבער ווילענדיג ניט ווילענדיג ווערדט דאָך דאָס לעבען פון דער נאַציאָן פערבונדען מיט דעם נאמען פון דער קעניגין, וועלכע איז געשטאַנען אין דעם ענגלישען אויבענאָן מעהר ווי 63 יאהר.

זענענדיג שוין קעניגין האָט זי חתונה געהאַט מיט אַ דייטשען פּרינץ אַלבערט, וועלכעס איז נור איבערגעבליבען דער טיטעל פּרינץ, ווייל לויט די ענגלישע געזעצען, וואָס גיבען די פּרינצעסינען דיזעלבע רעכטע ווי די פּרינצען, האָט די קרוין נור געהערט וויקטאָריא'ן. נאָך איהר געהט איצט די קרוין איבער צו איהר 60 יאהריגען זוהן וואָס וועט אַלס קעניג פיהרען דעם נאָמען — עדוואַרד דער זיבענטער. מיט זיין בעשטייגען דעם טראָן וועט די ענגלישע פּאָליטיק ניט פערענדערט ווערען. עדואַרד זיטצענדיג אויף דעם טראָן, וועט ניט מעהר רעכטע האָבען ווי פריהער, אַז ער איז נאָך געוועזען אַ קראָנפּרינץ. ביז איצט איז ער בעקאַנט געוועזען ווי אַ מענש, וואָס האָט ליעב געהאַט פיעל צו רייזען, זיך צו בעטהיילינגען אין סקאַטשקעס און אין פּאַראַדען, אין פּאָליטיק פון לאַנד האָט ער זיך וועניג געמישט. אין די לאַנגע צייט וואָס ער איז געווען קראָנפּרינץ, האָט ער זיך שוין געמוזט איינגעוועהנען צו דער שוואַכער ראָלע, וועלכע עס גיט איהם די ענגלישע קרוין, און זיינע ניט יונגע יאהרען האָבען מסתמא שוין אויך צוגענומען פון איהם די קראַפט צו פּריוועןן זיין ענערגישער אין דער פּאָליטיק.

אין עסטרייך האָבען זיך די וויבאָרעס צום פּאַרלאַמענט שוין געענדיגט. די נאַציאָנאַלע פראַגע איז געווען דער וויכטינסטער פּונקט ביי די וויבאָרעס. פּוילישע דעפּוטאטען זענען אויסגעקליבען געוואָרען 69 מיט 6 מעהר ווי אין דעם פריהערדיגען פּאַרלאַמענט), רוסינען זענען אויסגעקליבען געוואָרען 11 (מיט 2 מעהר), טשעכען 65 (פריהער 62), פון די קליינע פעלקער, וואָס וואָהנען אין עסטרייך זענען אויסגעקליבען געוואָרען 16 סלאָווענען, 9 קראָאַטען, 2 סערבען, 19 איטאַליענער, 5 רומענער. סאָציאַל־דעמאָקראַטען האָבען אָנגעוואָרען 5 פּונקטען (אויסגעקליבען זענען 10 דעפּוטאטען), די איבריגע דעפּוטאטען געהערען צו פערשידענע פּאַרטייען. פון אַלע פעלקער אין עסטרייך איז דאָס יודישע דאָס איינציגע, וואָס האָט ניט קיין אייגענע דעפּוטאַטען אין פּאַרלאַמענט. דער פּאַרלאַמענט ווערט געעפענט דעם 31־סטען יאַנואַר. ביז פּסח האָט דער פּאַרלאַמענט צייט צו אַרבייטען נור 7 וואָכען, דערום רעכענט מען, אַז די רעגירונג וועט זיך סטאַרען אויסצומיידען איצט די שווערע פראַגע איבער די שפּראַכען און זי וועט זעהן צו פעראינטערעסירען דעם פּאַרלאַמענט מיט אַנדערע פראַגען, וואָס זענען נוגע דאָס לעבען פון לאַנד.

טעפּיל, איין עק ביינקיל אויף אויסזאַלצען דאָס שטיקיל פלייש איין מאָל אין וואָך, און אַ ברעג טישיל אויף אויסקאָטשען אַ בלעטיל לאָקשען איין מאָל אין אַ יובל... „און די קינדער? — זאָג איך — וואו וועט איהר אהינטהון די קינדער אייערע וואו? איהר האָט דאָך, גנעסי, זאָלען געזונד זיין קליינע קינדער האָט איהר דאָך“... „ווייס איך — זאָגט זי — וואָס איהר רעדט, יענטע לעבען! איהר ווייסט דען וואָס דאָס איז פאַר קינדער? „בערליאַנטען“ ניט קיין קינדער! זומער לעבען וואַלגערען זיי זיך אין דרויסען אַ גאַנצען טאָג, און ווינטער פערקלייבט מען זיך אויפ'ן אויבען, ווי די שעפעליך, און מע הערט ניט פון זיי קיין פּיפּס. איין חסרון נור וואָס זיי דאַרפען קיין עין־הרע אַ סך, האָבען ליעב קייען, פיקערס קיין עין הרע“... נו — נו, אַוודאי האָב איך מיר געקויפט איין אומגליק אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! מילא קינדערליך — איינס און איינס, איבערגעוואַשענע, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רייד, אַ שטיקיל ברויט איז פאַר זיי ניט אויפצועסען! טאָג ווי נאַכט איז ביי זיי הו־האַ! מע שרייט און מע קוויטשעט, מע הרגעט זיך און מע שלאָגט זיך, — אַ גיהנם! וואָס זאָג איך אַ גיהנם? דער גיהנם זאָג איך אייך איז גאָלד!... נאָר מיינט ניט אַז איהר זענט פערטיג; דאָס וואָלט נאָך געווען אַ האַלבע צרה, ווארום אַ קינד קען מען איינשטילען, אַ זעטץ, אַ פּאַטש, אַ קניפּ — פאָרט אַ קינד! האָט איהר גאָט געגעבען אַ מאַן, עוזר הייסט ער, איהר מוזט איהם קענען, ער איז אונטער־שמש אין אונטערשטען קלייזיל, נעביך אַ כשר'ער יוד און דאַכט זיך גאָר ניט אַזאַ גרויסער נאַרר אויך, זאָלט איהר הערען ווי זי בעגראַבט איהם, גנעסי הייסט דאָס: עוזר אַהין עוזר אַהער! עוזר דאָס, עוזר יענץ! עוזר — עוזר! עוזר — עוזר!... און ער, אדער ער זאָגט אַב אַ ווערטיל (ער איז נאָך אַ ווערטיל־זאָגער צו די צרות!) אדער ער רוקט אָן דאָס היטעל און נעהמי אַוועק... ס'איז נור, זאָג איך אייך, אַ הצלחה און געווונג!...

— יאָ, אַקעגען וואָס איז דאָס געקומען צו רייד? אַקעגען דעם וואָס איהר זאָגט שלעכטע שכנים... שלעכט צו שלעכט איז ניט גלייך! לאָז מיר דאָס דער רבונו של עולם ניט פערגעבען פאַר קיין לשון הרע. איך דאַרף אויף איהר וואָס איז שייך קיין שלעכטס ניט רעדען, וואָס האָב איך צו איהר? זי איז אַ יודינע וואָס האָט ליעב געבען איין אָרימאַן אַ שטיקיל ברויט; נאָר דער גוטער יאהר זאָל זי וויסען, אַז עס קומט איהר אָן די „מאַנקאָליע“ — זאָל גאָט שומר ומציל זיין! ס'איז אַ בזיון צו דערצעהלען; קיין אַנדערען וואָלט איך דאָס געוויס ניט געזאָגט, נאָר ביי אייך ווייס איך וועט דאָס זיין אַ סוד... ששש... זי פּאַטשט איהם אונטער... דעם מאַן הייסט דאָס... אַז קיינער זעהט ניט... „אי — זאָג איך צו איהר — גנעסי, גנעסי! ווי האָט איהר קיין מורא ניט פאַר גאָט? פאַר גאָט ווי האָט איהר קיין מורא ניט?“... זאָגט זי: „ס'איז ניט אייער באַבעס דאגה“... זאָג איך: „אַ שענע ריינע כפּרה“... זאָגט זי: „לאָז דער זיין די כפּרה ווער עס קוקט אַריין אין יענעמס טעפּיל“... זאָג איך: „לאָז דעם אַרויס די אויגען ווער עס האָט קיין בעסערס ניט געזעהען“... זאָגט זי: „לאָז דעם פערלייגען ווער עס הערט זיך צו“... וואָס זאָגט איהר אויף אַזאַ פּיסקאַטע?...

— יאָ, אַקעגען וואָס זשע איז דאָס געקומען צו רייד? אַקעגען דעם וואָס איהר זאַגט איך האָב ליעב ריין... למאי זאָל איך לייקענען! איך האָב טאַקי ליעב ס'זאָל זיין ריין אין איטליכס ווינקעלי; וואָס קומט מיר דערפאַר? קען זי אָבער ניט ליידען, גנעסי הייסט דאָס, למאַי ביי מיר איז ריין, ביי מיר איז שיין, ביי מיר איז ציכטיג, ביי מיר איז ליכטיג; און ביי איהר? איהר זאָלט זעהען, תמיד חשך, שטענדיג פינסטער, פערטיאַפּעט און פערשליאַפּעט, אַ בלאָטע ביז'ן האַלז, די פּאָמיניצע פול ווי איין אויג — טפו!... קומט דער פריהמאָרגען — איז הימעל עפען זיך! ס'איז דען קינדער? שדים ניט קיין קינדער! פּונקט ווי מיין דוד'ל להבדיל באלף הבדלות! וואָרום מיין דוד'ל זאָל געזונד זיין איז דאָך אַ גאַנצען טאָג אין חדר איז ער, און קומט ביי נאַכט נעמט ער זיך צו דער אַרבייט: אָדער ער דאַווענט, אָדער ער לערענט, אָדער ער קוקט אַזוי אַריין אין אַ ספר קוקט ער; און איהרע קינדערליך, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די רייד, אָדער סע עסט, אָדער סע ווייִנט, אָדער סע שלאָגט זיך קאָפּ אָן וואַנד . . . איהר פערשטעהט? בין איך שולדיג אַז גאָט האָט זי געבענשט מיט אַזאַ חאַליאַסטרע

דורך די סקאַנדאַלען אין די פּאַרלאַמענטען אין עסטרייך און אין פֿראַנקרייך האָבען די פּאַרלאמענטען איבערהויפּט פֿיעל פערלאָרען פון זייער גלאַנץ, אָבער די איצטיגע גוטע אָרדנונג און די געזונדע ויכוחים אין פֿראַנצויזי׳שען פּאַרלאַמענט קעהרען איהם צוריק דעם כבוד, וועלכען ער האָט אנגעהויבען צו פערלירען. דאָס פעריינסגעזעץ האָט אַרויסגערופען ויכוחים איבער פערשידענע וויכטיגע פראַגען און פון דעסטוועגען איז שוין לאַנג אין פּאַרלאמענט ניט געווען אַזאַ גוטע אָרדנונג און אַזאַ טיעפע ערנסטקייט ווי איצט. געגען דעם געזעץ, ד. ה. פאַר די גרעסערע פֿרייהייט פון די קאַטוילישע חברות, האָט זיך אויסגעצייכענט מיט אַ גלענצענדער רעדע דער גראַף מען, וועלכער האָט גערעדט איבער די וויכטיגקייט פון די גייסטליכע חברות. איהם האָט געענטפֿערט אין אַ שאַרפער רעדע דער מיניסטער וואלדעק־רוסאָ, וועלכער האָט אויפגעוויזען, ווי די קאַטוילישע חברות גראָבען אונטער די רעפּובליק און ווי די איינהייט פון לאַנד ווערט געשטערט דורך דעם, דאָס די קאַטוילישע חברות זענען אהן יעדער השגחה פון דער רעגירונג און ווערען אין זייער גאַנצער אַרבייט געפיהרט פון דעם פּאַפּסט. דעם מיניסטערס רעדע האָט געמאַכט אַזאַ שטאַרקען רושם, אַז מיט דער מעהרהייט פון 72 דעות איז אנגענומען געוואָרען אָבצודרוקען די רעדע און איהר אויסצוהייגנען אין אַלע עפֿענטליכע ערטער. דער בעשלוס ווייזט קלאָר, דאָס דער פּראָיעקט פון מיניסטעריום וועט אהן אַ ספק אָנגענומען ווערען.

י. ל.

די אנפאנגס־שולען (דַרְדְקֵי חֲדָרִים)

אין די צייטען פון תלמוד.

ב [*]

ווענען דעם ערצעהלט אונז די גמרא אין אַ אָרט מיט דעם דאָזיגען לשון: „פריהער איז געווען אַ מנהג צו לערנען מיט די תַּלְמִידִים אין פעלד אונטערן פרייען הימעל. ווייל עס זענען ניט געווען קיין גערוימע בעקוועמע הייזער אויף שולען, איז איידער צוטהון ווי מען טהוט ביי אונז היינט אַזוי איינשפּאַרען די קינדער אין ענגע פינסטערע חֲדָרִים מיט פערשטיקטער, פערדומפּפטער לופט, וועלכע ווירקט שעדליך אויף דעם יונגען קערפּער, האָט מען בעסער געלערנט אויף לעדיגע פּלעצער הינטער דער שטאָדט. עס ווערט דערצעהלט אין דער גמרא אַזאַ מין צופאַל: אַמאָל איז רבי יהודה הנשיא [1] געקומען אין אַ אָרט און האָט דערזעהען ווי פיעלע תלמידים זיטצען זעהר געדריקט אין אַ ענגען חדר און לערנען. די מינוט האָט ער זיי אַלעמען אַרויסגעפיהרט אויפ׳ן פעלד, און ווייל זי איז בְּעֵת מַעֲשֶׂה דורכאויס בעדעקט געווען מיט תְּבוּאָה־גאַרבען, האָט ער מיט זיינע אייגענע הענד אָבגעראַמט דאָס פעלד און האָט אָבגעלעדיגט אַ אָרט צום לערנען [2]". דער רמב״ם מאָלט אונז אָב די איינריכטונג פון די חדרים אין דער תלמודישער צייט אויף אַזאַ אופן: דער לעהרער זיצט אויבען אָן אין מיטען און די תלמידים רינגלען איהם אַרום אין דער געשטאַלט פון אַ האַלבע לְבָנָה, בִּכְדֵי אַלע זאָלען איהם זעהען און הערען זיינע ווערטער. איז דער לעהרער געזעסען אויף אַ שטוהל, זענען דאַמאָלס די

*) זעה „דער יוד" נו׳ 2.

1) זעהר א בעריהמטער תנא, דער פערפאַסער פון „משניות".

2) שבת קכ״ז.

פון „סאַוואָולעס" און פון „גאָנצים", און מיר האָט ער געשענקט אַזאַ מַתָּנָה, אַ שטיק גאָלד, אַ ברעליאַנט, עס זאָל מיר נור ניט פערשטעהרט ווערען, רבונו של עולם, וואָרום ער קאָסט מיך גענוג טרעהרען קאָסט ער מיך! קוקט נישט וואָס איך בין אַ יודינע! אַ מאַנסביל אויף מיין אָרט וואָלט דאָס געווים ניט איבער־געטראָגען! עס זאָל אייך צו קיין חֶרְפָּה ניט זיין, פאַראַן מאַנסבילען אַזעלכע, וואָס זענען טויזענד מאָל ערגער פון ווייבער זענען זיי; אַז סע קוועטשט זיי צו עפּיס אַ זאַך, ווייסען זיי ניט, וואו זיי זענען אין דער וועלט... וואָס דאַרפט איהר אַ סך ראַיות? אָט נעמט לְמָשָׁל יאָסי משה־אברהם׳ס: כָּל־זְמַן פרומע־נעהע האָט איהם געלעבט האָט ער זיך געהאַלטען, און אַז זי איז ניט דאַ געדאַכט געשטאָרבען, האָט ער אָבגעלאָזט הענד און פיס און לייב און לעבען... „רב יאָסי! — זאָג איך צו איהם — גאָט איז מיט אייך! מילא אַז סע שטאַרבט אַ ווייב, וואָס זאָל מען טהון? ס׳איז אַ גאָטס זאַך! ד׳ לָקַח, ד׳ נָתַן, ווי אַזוי שטעהט דאָרטען געשריבען ביי אונז אין די הייליגע סְפָרִים? אייך בעדאַרף מען ניט דערצעהלען, מִסְתָּמָא ווייסט איהר בעסער...

— יאָ, אקעגען וואָס זשע איז דאָס געקומען צו רייד? אַקעגען דעם וואָס איהר זאָגט אַ בֶּן־יָחִיד... ער איז ביי מיר איין און איינציגער, ווי זאָגט איהר איין אויג אין קאָפּ. דוד׳ל הייסט ער. איהר קענט איהם נישט? ער הייסט נאָך מיין שוועהר דוד הערש הייסט ער, איהר זאָלט איהם זעהען — אינגאַנצען דער פאָטער, איהם צוליינגערע יאָהר, אינגאַנצען משה־בנציון, אפילו די וואוקס די אייגענע, און דאָס פּנים, ווי ביי איהם עליו השלום, געל, אויסגעדאַרט, אויסגעדיווערט, הויט און ביינער, און שוואַך, אויסגעמוטשעט נעבאַך פונ׳ם חדר, פון דער גְּמָרָא... „אָבער גענוג דיר — זאָג איך צו איהם — גענוג דיר, זוהגעניו, רוה זיך אָב אַביסיל, זעה וואָס פאַר אַ פּנים דו האָסט, נעם עפּיס אין מויל אַריין, זאָג איך, עס עפּיס, טרונק עפּיס, נאַ דיר אַ גלעזיל ציקאָריע נאַ דיר!"... „ציקאָריע, זאַגט ער, טרונק בעסער אַליין, מאַמע; דו האָרעוועסט, זאָגט ער, איבער׳ן כּח. איך וואָלט דיר בעסער געהאָלפען, זאָגט ער, טראָגען דעם קאָשעק פונ׳ם מאַרק"...

„סאַ מָשָׁל! — זאָג איך — וואָס רעדסט דו וואָס? דו ווייסט וואָס דו רעדסט? וואָס הייסט דו וועסט טראָגען קאָשקעס? ניט דערלעבען וועלען דאָס מיינע שונאים, איך האָב גענוג שונאים! דו בעדאַרפסט, זאָג איך, לערנען, זיצען און לערנען!"... און בשעת מעשה קוק איך אויף איהם, אויף מיין דודי׳לן הייסט דאָס, — אינגאַנצען ער עליו השלום, אפילו מיט׳ן הוסט, פערפינסטערט און פערוויסט בין איך געוואָרען! יעדער הוסט וואָס ער טהוט רייסט מיר אויס אַ שטיק האַרץ! וואָרום איידער איך האָב איהם דערלעבט צו זעהען אַ שטיקיל מענש זענען מיר גוט די אויגען אַרויסגעקראָכען! אַז בְּסַךְ הַכֹּל דאַרפט איהר וויסען האָט זיך גאָר קיינער נישט געגלויבט אַז דאָס קינד זאָל בלייבען לעבען זאָל דאָס, וואָרום וואו ערגעץ אַ שלאַק, אַ צָרָה, אַ חוּלַאַת איז דאָס געווען ביי איהם: טאָמער ווילט איהר מאָזלען — איז מאָזלען, פּאָקען — איז פּאָקען, און דיפטעריטעז, און שקאַרלאַטינעס, און „זאָוועלקעס", און „זובישטשענס", און וואָס ניט?... די נעכט וואָס איך בין אויסגעזעסען איבער איהם זאָל מיר גאָט ניט רעכענען; אַ פּנים אַז די טרעהרען מיינע און אַביסיל טאַקי זכות־אָבות האָבען זיך אַריינגעמישט און איך האָב קוים—קוים דערלעבט די בַּר־מִצְוָה זיינע! מיינט איהר דאָך אַז ס׳איז איין עק? הערט־זשע אויס איין אַנטיק: בעדאַרף ער ניט געהן איין מאָל ביינאַכט, ווינטער איז דאָס געווען, פונ׳ם חדר, און בעגעגענען עפּיס איינעם אָננעטהון אין נאָלע ווייסען און פּאַטשען מיט ביידע הענד?... אַוודאי האָט זיך נעבאַך דאָס קינד איבערגעשראָקען אויף טוידט און איז אַנידערגעפאַלען חַלָּשׁוֹת אויפ׳ן שניי, און מע האָט איהם געבראַכט אַהיים אַ טוידטען האָט מען איהם געבראַכט, קוים — קוים אָבגעמינטערט; און אַז מע האָט איהם אָבגעמינטערט, האָט ער זיך ערשט דעמאָלט אַנידערגעלייגט, אַ וועהטיג איז דער מאַמע זיינער, און איז אָבגעלעגען אין אַ העליש פייער אַזוי גרויס אַזוי קליין ווי זעכס וואָכען!... ווי אַזוי איך האָב איבערגעלעבט אָט דאָס שטיקיל צייט איז טאַקי נור אַ נס מִן הַשָּׁמַיִם! וואָס האָב איך דעמאָלט נישט איבערגעטהון? געגעבען נְדָרִים, פערקויפט איהם און צוריק אויסגעקויפט, צוגעזעצט איהם נאָך אַ נאָמען (חיים־דוד־הערש)

תלמידים אויך געזעסען אויף שטוהלען, און אויב דער לעהרער איז געזעסען אויף דער ערד, זענען די תלמידים אויך דארט געזעסען [2]. נאך דער מיינונג פון אגעוויסען תלמודיסט מיט דעם נאמען רב, האט יעדער לעהרער געדארפט האבען ניט מעהר פון 25 תלמידים; אויב ער האט געהאט 40 תלמידים, איז ער דעמאלט געווען מחויב צוצונעהמען צו זיך א בעהעלפער, וועלכער זאל איבערחזר'ן מיט די קינדער דאס, וואס דער לעהרער האט מיט זיי געלערנט. די שטאדט איז מחויב צו געבען שטיצע דעם לעהרער, ער זאל האבען מיט וואס צו דינגען זיך דעם נייטהיגען בעהעלפער [3].

מע דארף זעהר ערשטוינט ווערען בעטראכטענדיג ווי טיעף און שארף אונזערע תלמודיסטען האבען געקוקט אויף דעם ענין פון קינדער־למוד, און ווי זיי האבען ניט אויסגעלאזען צו בעווארענען אין איהם דעם קלענסטען פונקט. ביי זיי קומט אויס, אז ווי א צערטליכע מוטער נעהרט איהר קינד מיט דער גרעסטער בעזארגניס און בעהוטזאמקייט, אזוי דארף אויך דער לעהרער געבען די קינדער די מאראלישע שפייז מיט גרויס פארזיכטינקייט, זי זאל זיך איבערקאכען און איינגעזייגט ווערען אין דעם קליינעם, שלאפען מח'ל. אלץ דארף געהען פאמעליך פון גרינגס צו שווערס, פון בעקאנטען צום אומבעקאנטען, פון נאהענטען צום ווייטען, בעמיהענדיג זיך אין אלעם נאכצומאכען די גרויסע לעהרערין — נאטור, וועלכע ברענגט קיין זאך ניט ארויס מיט א מאל, נאר ביסליכווייז. די תלמודיסטען האבען אונז פארגעשריבען א פלאן נאך וועלכען מיר זאלען זיך ריכטען אין דעם לערנען פון אונזערע קינדער: א פינפיעהריגעס קינד דארף מען אנהויבען צו לערנען לעזען, א צעהניעהריגען דארף מען לערנען משניות און א פינפצעהן־יעהריגען — גמרא [4].

[3]) רמב"ם הלכות תורה. [4]) פרקי אבות ה'.

אזוי זעהען מיר, אז דאס לערנען איז גאנץ שטרענג איינגעטהיילט געווארען נאך דעם קינדס יאהרען און נאך די פעהיגקייטען פון די תלמידים און ווי ווייט זייער מח האט געקענט בענעהמען. מיר זעהען אז דאס לערנען איז געווען מיט ארדנונג, וועלכע האט געדארפט געהאלטען ווערען אין געוויסע גרעניצען וועלכע דער לעהרער האט ניט געטארט איבערטרעטען, בכדי מיט זיין צו גיכען איבערגאנג ניט צו שעדיגען די פעהיגקייטען פון קינד. מיר געפינען אין דער גמרא אזעלכע מיני עצות ווי מע בעדארף לערנען מיט קינדער: "דער לעהרער מוז זיך יעדעס מאל די מיהע נעבען צו לערנען מיט זיין תלמיד ווי מעגליך קירצער, אהן איבעריגע פלוידערייען" [5]. "אז דאס לערנען בעשטעהט נור אין א סך אבלערנען, ווערט די קענטנים אלץ וואס מעהר ווינציגער און צום סוף פערגעסט עס זיך אין גאנצען; ווען דאס לערנען געהט אבער פאוואליע, צו ביסליך, דאמאלס ווערט די קענטנים וואס ווייטער מעהר פערגרעסערט און פערשטארקט" [6]. שלמה המלך זאגט אין זיינע "משלים": "ערציה דאס קינד נאך זיין כאראקטער און נאך די גייסטיגע צונייגונגען פון זיין נאטור, דאמאלס וועט ער אויך צו דער עלטער ניט אבטרעטען פון די מדות, וועלכע מען האט איהם אויסגעלערנט אין זיין קינדהייט". מערקווירדיג איז צו זעהען ווי אונזערע תלמודיסטען האבען אין "פרקי אבות" איינגעטיילט די תלמידים נאך זייערע אנגעבארענע פעהינקייטען. "עס זענען פארהאנען תלמידים, זאגען זיי, פון פיערערליי סארטען: איינער פערשטעהט גרינג און פערגעסט גרינג — דא ווערט דער פערדיענסט איינגעשלונגען פון דעם שאדען; דער צווייטער — פערשטעהט שווערליך, נאר ער פערגעסט ניט אזוי לייכט — דא ווערט דער שאדען פערשלונ־

[5]) פסחים ג׳. [6]) עבודה זרה י״ט.

און טרעהרען — טרעהרען, ווער רעדט פון טרעהרען? „גאטעני! — האב איך געטענה'ט צום רבונו של עולם — ווילסט מיך שטראפען? שטראף מיך מיט וואס דו ווילסט, נאר מיין קינד זאלסט דו ביי מיר ניט צונעמען זאלסט דו ניט!"... און אז גאט האט מיר געשענקט די מתנה, ער איז געזונד געווארען, מאכט ער צו מיר: „דו ווייסט מאמע? איך קען דיר אבגעבען א גרוס פונ'ם טאטען. דער טאטע איז ביי מיר געווען צוגאסט..." דערהערט די דאזיגע ווערטער איז מיר שיער די נשמה ארויס, און דאס הארץ — טיאך — טיאך — טיאך!... „לאז ער זיך מיהען, זאג איך, א סימן, אז דו וועסט אם־ירצה־השם לאנג לעבען און זיין געזונד"... אזוי זאג איך איהם, און דאס הארץ — טיאך — טיאך — טיאך!... ערשט העט־שפעטער אין א צייט ארום ווער איך געוואהר, אז דער וואס איז געווען אנגעטהון אין ווייסען און געפאטשט מיט די הענד, ווייסט איהר ווער דאס איז געווען? אנו טרעפט, רבי, איהר זענט דאך א חכם! — רב־ליפא איז דאס געווען, ליפא דער וואסער־פיהרער! ער האט זיך יענעם טאג, פערשטעהט איהר מיך, געקויפט א נייעם פעלץ א ווייסען, און מחמת דער פראסט האט געברענט, האט ער זיך געוואלט אביסיל דערווארעמען, האט ער געפאטשט א האנד אין א האנד — מיינע צרות אויף זיין קאפ! האט איהר געהערט איין השגה, א יוד זאל זיך אנטהון אין א ווייסען פעלץ גאר אין מיצקע דרינען?...

— יא, אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רייד? אקעגען דעם וואס איהר זאגט געזונד. געזונד — דאס איז דער עיקר. אזוי זאגט דער דאקטאר אונזערער, און הייסט מיר איך זאל איהם "פילנעווען" זאל איך איהם, קאכען ייכליך, אלע טאג א ייכיל, זאגט ער, האטש פון א פערטיל עוף אויב איך קאן, זאגט ער, אויספיהרען; האדעווען איהם, זאגט ער, מיט מילך און מיט פוטער און מיט "טשעקאלאד", אויב איך קאן, זאגט ער, אויספיהרען.... א שענער משל אויב איך קאן אויספיהרען? א פנים ס'איז דען פאראן איין זאך אויף דער וועלט, וואס איך זאל פון דוד'לס וועגען ניט קאנען אויספיהרען? ס'איז עפיס א תירוץ? און אז מע זאל מיר זאגען א שטיינער כדומה למשל נעה, יענטע, גראב ערד, האק האלץ, טראג וואסער, קנעט לייס, בעגנבה א קלויסטער — אבי פון דוד'לס וועגען — איז אפילו אין מיטען האלבע נאכט אינ'ם גרעסטען פראסט! אט האט זיך איהם פערוואלט הייגטינען זומער ביכליך אזעלכע, ספרים מסתמא, וואס איך האב זיי ניט, און מחמת איך געה אריין אין די גרעסטע הייזער געה איך, האט ער מיך געבעטען, טאמער קאן איך איהם קריגען די דאזיגע ביכליך צי די ספרים, און האט מיר פערשריבען אויף פאפיר האט ער מיר... קום איך צוגעהן און בעווייז דאס פאפיר און בעט ביי זיי די ביכליך צי די ספרים איין מאל און צוויי מאל און דריי מאל, לאכען זיי פון מיר: „צו וואס טויג אייך, יענטע, אזעלכע ביכער? איהר האדעוועט מיט זיי די עופות, די גענז מיט די קאטשקעס?"... "לאכט — לאכט — טראכט איך מיר — אבי מיין דוד'ל וועט האבען אין וואס אריינצוקוקען וועט ער האבען... גאנצע נעכט, גאנצע נעכט קוקט ער אריין אין די דאזיגע ביכליך צי די ספרים, און בעט מיך איך זאל איהם ברענגען נאך און נאך... וועל איך איהם זשאלעווען? טראג איך אב די, און נעם נאך... קומט צו געהען א חכם א דאקטאר און פרעגט מיך צי קאן איך אויספיהרען פון זיינעטוועגען אלע טאג א ייכיל האטש פון א פערטיל עוף? און פון דריי־פערטיל עוף אז מע בעדארף וועל איך קוקען אויף דרך־ארץ? פון וואנען נעמען זיך, פרעג איך אייך, אזעלכע דאקטורים אויף דער וועלט? וואו וואכסען זיי אויס? אויף וועלכע הייוען ראשטשינעט מען זיי און אויף וואסער אויבען באקט מען זיי?...

— יא, אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רייד? אקעגען דעם וואס איהר זאגט ייכליך... שטעל איך איהם צו אלע טאג א ייכיל פון א פערטיל עוף, און פארנאכט, אז ער קומט צו געהן פונ'ם לערנען, עסט ער, און איך זעץ מיך אוועק אקעגען מיט איין ארבייט אין דער־האנד און ווער גרעבער ווי לענגער ווער איך, און איך בעט גאט, גאט זאל מיר העלפען איך זאל איהם מארגען אם ירצה השם ווידער קענען צו שטעלען א ייכיל פון א פערטיל עוף... מאמע זאגט ער צו מיר — פאר וואס עסט דו נישט מיט מיר?"... „עס געזונד! — זאג איך — איך האב שוין אבגעגעסען"... „וואס

גען אין דעם פֿערדינסט; דער דריטער פֿערשטעהט לייכט און ניט לייכט פֿערגעסט ער — דאָס איז אַ גליקליכער מזל; דער פֿיערטער פֿערשטעהט שווער און פֿערגעסט לייכט — דאָס איז אַ שלעכטער מזל". אין דעמזעלבען אָרט זאָגען ווייטער די תלמודיסטען: „פֿיער סאָרטען" תלמידים קומען פֿאָר אין דער פּראַקטיק פֿון יעדען לעהרער: דער ערשטער סאָרט איז פֿערגליכען צו אַ שוואָם, דער צווייטער צו אַ לייקע, דער דריטער צו אַ זיינער און דער פֿיערטער צו אַ זיפּ. די שוואָם זייגט אַלס אין זיך איין, די לייקע נעמט אַריין פֿון איין זייט און לאָזט אַרויס פֿון דער אַנדער זייט; דער זייער לאָזט אַרויס דעם ווייַן און האַלט אויף די הייוועו; די זיפּ וואַרפֿט אַרויס די קלייען און האַלט אויף די קערנער".

די דאָזיגע איינטהיילונג פֿון די פֿיער סאָרטען תלמידים דאַרף מען ערקלערען אויף דעם אופֿן: אונטער דעם נאָמען שוואָם איז צו פֿערשטעהן אַזאַ סאָרט תלמיד, וועלכער נעמט צו אַלץ וואָס דער לעהרער לערענט איהם ניט אויסקלייבענדיג און ניט צולעגענדיג די קריטיק פֿון דעם איינענעם שׂכל צו דער זאַך. אונטער דעם נאָמען לייקע דאַרף מען פֿערשטעהן אַזאַ שוואַכע השגה פֿון תלמוד, ווען אַלץ געהט פֿאַרביי איהם וועגען זיין שלאַפֿען זכרון און זיין שרעקליכער פֿערגעסליכקייט. ווי אַ זייער ווערט פֿערגליכען דער תלמיד, וועלכער לערנט שוין צו זיין איינענעם שכל צו דער זאַך, וואָס עס ווערט געלערענט, אָבער וועלכער האַלט איין אין זכרון נור די פּסולת, דאָס וואָס איז ניט וויכטיג אָדער ניט ניצליך. ווי אַ זיפּ דאַרף מען פֿערשטעהן אַזאַ שאַרפֿען, טיעפֿען שכל וואָס איז מקבל אין זיך נור די ריינע וואַהרהייט אַליין, און דאָס איבעריגע וואָס עס טויג ניט, וואָס זיין ווערטה איז ניט קיין געוויסער, שליידערט ער אָב אָן אַ זייט, אַזוי ווי עס ווערט אַרויסגעשויפֿעלט די קלייען פֿון דער ריינער תּבואה. חאָטש אפילו די דאָזיגע סימנים געהערען פֿיעל מעהר צו עלטערע תלמידים, אָבער די ערשטע שפּראָצונגען פֿון אַזוינע פֿעהיגקייטען הויבט מען שוין אָן צו בעמערקען ביי די קלענסטע קינדער. ווי ריכטיג און ווי נאַטור־טריי איז די דאָזיגע שאַרפֿע כאַראַקטעריסטיק! ווי טיעף האָבען אונזערע תלמודיסטען אַריינגעדרונגען אין די סאַמע טיעפֿענים פֿון דער יונגער מענשליכער זעעלע!

ש. ל. ציטראָן.

בריעף פֿון אַרגענטינא.

א.

אונזער קינדער ערציהונג.

עס איז ניט גרינג צו בעשרייבען די ערציהונג, וואָס מיר יודען אין אַרגענטינאַ גיבען אונזערע קינדער, ווייל איינענטליך גיבען מיר אונזערע קינדער גאָר קיין ערציהונג ניט. ווער רעדט פֿון אַ יודישער ערציהונג, דערפֿון איז לא יזכר ולא יפּקד; וועגען אונזערע ברידער אין די קאָלאָניען האָבען מיר ניט וואָס צו רעדען, ווייל די קינדער־ערציהונג איז ניט ביי זיי אין די הענד, נאָר ביי דער אַדמיניסטראַציאָן פֿון דער יק"א, וועלכע האָט שולען אין אַלע קאָלאָניעס. דאָס רוב לעהרער אין די קאָלאָניעס זענען אַזעלכע, וואָס פֿערשטעהען איבערהויפּט ווייניג וואָס ערציהונג איז, ווייל די דאָזיגע לעהרער זענען עס ניט פֿון פּראָפֿעסיאָן נאָר אַזוינע, וואָס זענען בעשטימט פֿון אַדמיניסטראַטאָר אָדער דירעקטאָר צוליעב פֿריינדשאַפֿט אָדער פֿון רחמנות וועגען.

די טרויעריגע לאַגע פֿון די קאָלאָניסטען לאָזט זיי ווייניג דענקען איבער קינדער ערציהונג, און דערום טהוען זיי אַליין אויך זעהר ווייניג דערצו — און די אונצופֿרידענהייט מיט דעם לערנען פֿון די

האָסט דו נעגעסען?" — זאָגט ער... „וואָס איך האָב געגעסען — זאָג איך — האָב איך געגעסען, אַבי איך האָב שוין נעגעסען, עס געזונד!" און אז ער לערענט אָב די ביכליך צי די ספרים נעם איך ערשט דעמאָלט אַרוים פֿונ'ם אויבען אַ פּאָר געבאַקענע קאַרטאָפֿעל נעם איך, אָדער איך רייב אַן אַ שטיקיל ברויט מיט ציבעלע רייב איך, און מאַך מיר אַ סעודה.... און איך שווער אייך בנאמנות, איך זאָל אַזוי דערלעבען אין איהם נחת מיט אַלדעם גוטס, אז איך האָב הנאה פֿון דער דאָזיגער ציבעלע אַ סך מעהר ווי פֿון דעם שענסטען געבראָטענס, ווי פֿון דער בעסטער יוך, וואָרום איך דערמאָן מיך, אז דוד'ל האָט קיין עין־הרע געגעסען אַ ייכיל פֿון אַ פֿערטיל עוף, און אם ירצה השם אויף מאָרגען איז ווידער פֿאַראַן אַ ייכיל פֿון אַ פֿערטיל עוף!... איין שטיקיל חסרון נור אָט דאָס הוסטען וואָס ער הוסט נעבאַך, אַלע מאָל: קאַחי — קאַחי! קאַחי — קאַחי!... איך בעט דעם דאָקטאָר בעט איך, ער זאָל איהם עפּיס געבען צום הוסט.. זאָגט ער: „וויפֿיעל איז אַלט געווען דער מאַן מיינער, משה־בנציון עליו השלום, בשעת ער איז געשטאָרבען און פֿון וואָס א'ז ער געשטאָרבען?.. „פֿונ'ם טוידט, זאָג איך, איז ער געשטאָרבען, פֿונ'ם טוידט. ס'איז איהם אויסגעגאַנגען, זאָג איך, יאָהרען, איז ער געשטאָרבען... וואָס איז דאָס פֿאַר אַ משל אַהערצו צו?".. „איך בעדאַרף דאָס וויסען — זאָגט ער — איך האָב בעטראַכט אייער זוהן, איהר האָט אַ וואַהלען זוהן, אַ געראָטענעם"... „אַ שענעם דאַנק אייך — זאָג איך — דאָס ווייס איך אַליין. איהר גיט מיר בעסער אַ רפואה צום הוסט ניט מיר, ער זאָל אויפֿהערען הוסטען זאָל ער מיר..." דאָס קאָן מען ניט — זאָגט ער — איהר דאַרפֿט נור, זאָגט ער, אַבטונג געבען ער זאָל ווינציגער לערנען"... „וואָס דען — זאָג איך — זאָל ער טהון?" „ער זאָל עסען אַ סך — זאָגט ער — און געהן שפּאַצירען אַלע טאָג, און דער עיקר נישט ויצען ביי נאַכט איבער די ביכער. אויב עס איז איהם בעשערט — זאָגט ער — זיין אַמאָל אַ דאָקטאָר, וועט ער ניט אָנוועהרען שפּעטער מיט עטליכע יאָהר"... „וואָס עס האָט זיך מיר געחלומ'ט, טראַכט איך מיר, יענע נאַכט און היינטיגע נאַכט און אַ גאַנץ יאָהר! עפּיס רעדט ער נישט צו דער זאַך, טאַקי נור ווי אַ דולער רעדט ער! וואָס הייסט מיין דוד'ל וועט זיין אַ דאָקטאָר גאָר? פֿאַר וואָס זאָל ער בעסער ניט זיין קיין „גובערנאַטער" פֿאַר וואָס?.." קום איך צו געהן אַהיים און דערצעהל דאָס מיין דוד'לען דערצעהל איך דאָס, ווערט ער רויט ווי פֿייער און רופֿט זיך אָן צו מיר: „ווייסט דו וואָס מאַמע? געה נישט מעהר צום דאָקטאָר און רעד נישט מיט איהם"... „איך וויל שוין אַפּילו — זאָג איך — זיין פּנים ניט אָנקוקען! איך זעה דען ניט אַז ער איז אַ חושים?... אַ דאָקטאָר זאָל דיר האָבען אַ מאָדנע טבע, ליעב האָבען זיך אַריינלאָזען אין אַזעלכע דרכים, גאָר אויספֿרעגען ביים חולה: פֿון וואָס ער לעבט, און ווי אַזוי ער לעבט, און וואו נעמט ער אויף צו לעבען?... וואָס נעהט דאָס דיך אָן! מע שענקט דיר אַ האַלב קערביל? נעם און פֿערשרייב אַ רעצעפּט!..."

— יאָ, אַקענען וואָס זשע איז דאָס נעקומען צו רייד? אַקענען דעם וואָס איהר זאָגט מע איז כסדר פֿערטאַרעראַמט. אוודאי איז מען פֿערטאַרעראַמט און מע שלאָפֿט אין שלייער, אַז מע האָט אַ קאָשעק מיט אייער, מיט עופות, מיט גענז און מיט קאַטשקעס און עטליכע נגידות'טעס אויף זיך, וואָס איטליכע וויל פֿריהער, האָט מורא טאָמער האָט יענע אויסגעקלייבען די בעסטע אייער מיט די שענסטע עופות... ווען האָב איך צייט, זאָגט שוין איהר אַליין, קאָכען ייכליך, אַז איך בין קיין מאָל ניטאָ אין דער היים? נאָר אַ יוד אַ למדן, ווי זאָגט איהר גיט זיך איין עצה: נאַנץ פֿריה, איידער איך קלויב מיך אַרויס אין מאַרק הייץ איך איין, און אויבען הייץ איך, נאָכדעם חאַפּ איך מיך אַראָב אויף אַ מינוט און זאַלץ אוים דאָס פֿערטיל עוף זאַלץ איך, און געה אויף דער אַרבייט, און חאַפּ מיך ווידער אַראָב און נים אַב דאָס פֿלייש נים איך, און שטעל צו דאָס טעפּיל שטעל איך, און בעט זי, די שכנה מיינע, גנעסי הייסט דאָס, זי זאָל אַכטונג געבען אויפ'ן טעפּיל זאָל זי, דאָס הייסט אַז דאָס טעפּיל וועט פֿערזידען, זאָל זי דאָס צודעקען מיט דער פּאָקרעשקע און פֿערשאַרען מיט אש — אַ גרויסע אַרבייט מישטיינס געזאָגט! וויפֿיעל מאָל מאַכט זיך אז איך קאָך אָב פֿון איהרעט וועגען אַ גאַנצע וועטשערע? מען איז דאָך עפּיס יודען, וועה איז מיר, מע ויצט דאָך

שולען ברייננט זיי דערצו דאס זיי שיקען די קינדער אהין אויך ניט, און די שולען טרעפט מען דערום גאנצע חדשים געשלאסען. די צייט פון לערנען אין די שולען איז איבערהויפט זעהר קורץ: 3 חדשים פון דער צייט פון שניט זענען די שולען אומעטום פערמאכט, א חדש געהט ארונטער פסח און א חדש „סוכות״. געלערענט ווערט אין די שולען פון 11 א זייגער פריה ביז 4 נאך מיטאג, אבער דא דארף מען ניט פערגעסען, דאס די וויטקייט פון די שולען, ביי וועלכער אייניגע קאלאניסטען דארפען שיקען די קינדער א שטרעקע פון עטליכע וויארסט, ברייננט דערצו, דאס ווינטערצייט זענען די קינדער אויך אין דער היים!

אזוי זעהט אויס דאס אלגעמיינע בילד אין די קאלאניעס; עס געפינען זיך אפשר א צוויי לעהרער פון די רוסישע יונגע לייט, וואס וואלטען נאך עפים די קינדער געקענט איבערגעבען, נאר זיי קענען אבער ניט געהן גענגען דעם אלגעמיינעם איינפיהר פון די איבריגע לעהרער, ווייל ווען ניט, וועלען זיי גלייך די שטעלעס פערלירען, און דערום שפילען זיי אויך צוזאמען מיט'ן אדמיניסטראטאר אין קארטען און שיקען די קינדער פיטערען זייערע קיה אדער קעלבליך, אדער פיש חאפען! (דאס איז געוועהנליך אין די שטונדען פון לערנען).

די מיידליך געהען כלומר'שט אויך צוזאמען מיט די יונגליך אין די שולען, אבער ניט דער לעהרער, ניט דער דירעקטאר און ניט די עלטערן אינטערעסירען זיך, צי זיי לערנען אדער ניט.

די לעצטע צייט האבען שוין אייניגע קאלאניסטען ניט געקענט איבערטראגען, וואס זייערע קינדער ווערען ערצויגען ללא תורה וללא דרך ארץ, און האבען אויסגעווירקט ביי דער אדמיניסטראציאן, דאס זיי זאלען קענען האלטען א מלמד אין הויז פון א קאלאניסט, און אזוי האבען זיך אין יעדער קאלאניע געפונען אייניגע פאמיליעס, וואס רייסען אב צו 20 אדער 30 פעזאס א „זמן״, און האבען אויך אויסגעזוכט אין יעדער קאלאניע א אלטען יודען, וועלכער האט אמאל געלערענט אין א חדר... און אזוינע אבגעלעבטע און אונוויסענדע אלטע לייט זענען ביי אונז געווארען „מלמדים״, און מען קען זיך שוין פארשטעלען, וואר פאר א ארט לערנען עס קען זיין.

די פאלגען פון אזא ערציהונג זעהט מען שוין אויף שריט און טריט; מיר זעהען אין די יודישע קאלאניען דעם יונגען דור, די ביז 20 יאהריגע, וועלכע האבען קיין פערבינדונג מעהר מיט זייער פאלק און וועלכע האבען ניט די גוטע יודישע מדות, מיט וועלכע עס האט זיך אויסגעצייכענט דער אלטער דור. זיי ווייסען נור נאכצוטהון אין יעדער ברעקיל די געבארענע ארגענטיניער, זיי געהען דעמזעלבען אנצוג ווי די ארגענטיניער, געהען שבת אין אלמאסען (קראם), שפילען אין באטשעס, (א געוויסע היזיגע שפיעל מיט גרויסע קוילען), עסען „נאסאוו קאן קוערא״ (געבראטען פלייש צוזאמען מיט דער פעל) וואס ווערט אבגעשניטען פון א קוה, וואס לעבט נאך. דאס נאכטהון די ארגענטיניער ווערט נור אביסיל אבגעהאלטען דורך דעם, וואס די קריסטליכע שכנים פערהאסען אונגעהויער דעם יודען און דאס זידעל־ווארט חודיא (Iudio) געהט ביי זיי פון מויל ניט ארויס, — ווייל ווען ניט וואלט זיך די יודיש־קאלאניסטישע יוגענד אזוי א סימילירט מיט זייערע קריסטליכע שכנים, אום ניט מעהר תחית־המתים אויפצושטעהן. קיין איינציגער פון אונזער יוגענד פערשטעהט שוין ניט מעהר העברעאיש, נאך מעהר, עס געפינען זיך אפילו אזוינע, וואס קענען זייער נאמען נור אונטערשרייבען מיט א צלם.

צווישען מענשען, ניט אין קיין וואלד זיצט מען!... און שפעטער, אויפדער־נאכט, אז איך קום אהיים פון דער ארבייט, צובלאז איך ערשט א פייער צובלאז איך, און ווארעם אן דאס טעפיל, און ער עסט א פריש ייכיל עסט ער... וואלט דאכט זיך געוועזן גוט, א יא? איז דאך אבער מיין שכנה ניט אויסגערעדט זאל זיין מחילה א גרויסע... איך וויל ניט זאגען וואס... איז זי זיך מישב היינט אין דער פריה און שטעלט זיך אוועק קאכען פון איהרע קינדערס וועגען א מילכיגען אנבייסען — האלעשקעס אדער באלאבעשקעס מיט מילך. וואס איז דאס פאר א מאכל באלאבעשקעס מיט מילך? און וואס עפים פלוצים אין מיטען מיטוואך שבת צו נאכט? לאז מיך אזו ויסען א בייזע וועטשערע! א מאדנע יודינע אט די מיטניטשקע! ביי איהר איז אדער גאר, אדער גאר ניט. דריי טאג קאן אוועק געהן זאל זי ניט צורייגען קיין פייער אין אויבען, און פלוצים קומט איהר אן זאל זי נעמען „אנבויטיען״ א גאנצע פאמיניצע, כלומרשט א הירושענעם קאליש אדער א קרופניק, וואס מע בעדארף אנטהון א פאר ברילען מע זאל דארטען דערזעהען א הירזשעלי, אדער נאר א טאפ מיט פישקארטאפלים, וואס די צייבעלם לאזען זיך הערען פאר א מייל און פונ'ם פעפער וואס זי האט אנגעפעפערט געהען זיי אום נאכדעם אלע א גאנץ מעת לעת, האלטען אפען די מיילער און האויקען; הוא; — הוא!...

— יא. אקעגען וואס זשע איז דאס געקומען צו רייד? אקעגען דעם וואס איהר זאגט שלים־מזל... איז זיך מישב די שכנה מיינע און פערקאלעפוטשעט באלאבעשקעס פון רעטשענע מעהל און שטעלט צו א קריגעל מיט מילך שטעלט זי אין אויבען סע זאל אויפזידען, און צווישען די קינדער איהרע ווערט א שמחה א גדולה, טאטעניו! זיי האבען קיין מאל ניט געזעהען קיין ביסיל מילך א פנים? מאלט אייך נישט מעהר זאלען אונזערע שונאים פערמאגען וויפיעל דארט איז נעוועזן מילך! אפשר צוויי לעפיל, דאס איבעריגע וואסער... נאר ביי אזעלכע קבצנים מישטיינס געזאגט איז דאס אויך א זאך!... דערווייל טראגט אן דער גוטער יאהר דעם שמש. עס ווייזט אויס, אז עוזר האט נאך אין קלייזיל אנגעשמעקט אז אין דער־היים ביי איהם קאכט זיך א נגידישער אנבייסען קאכט זיך, איז ער געקומען צופליהען מיט א ווערטיל, ווי דער שטיינער ויינער: "א גוט יום טוב!" „א ווייסטער א פינסטערער גוט יום טוב אויף דיר, זאגט זי, וואס אזוי פריה?..." "איך האב מורא געהאט, זאגט ער, טאמער חלילה פערשפעטיג איך דא א ברכו... וואס קאכט זיך דאס ביי דיר אין אויבען?..." „קדחת, זאגט זי, פון דיינעט וועגען אין א קליין טעפעלי"... „פאר וואס ניט, זאגט ער אין קיין גרויסען טאפ, וואלט שוין געוועזן פאר אונז ביידען?..." „א פערחאפט זאלסט דו ווערען מיט דיינע ווערטליך!" — זאגט זי אנגעצונדען און נעמט דעם ראהעטש און טהוט א חאפ דאס קריגיל, טהוט זיך דאס קריגיל א קעהר איבער און די מילך — פליוך איבער'ן גאנצען אויבען!... א גוואלד, א רעש, א געפילדער! גנעסי שעלט דעם מאן מיט טוידטע קללות; זיין גליק וואס ער האט זיך אבגעטראגען בעצייטענס... און די קינדער נעביך זענען אראב פונ'ם אויפ'ן אויבען און האבען געמאכט א געוויין מיט א געשריי, גלייך ווי מע האט זיי אבגעקוילעט טאטע־מאמע.... א כפרה, זאג איך, אייערע באלאבעשקעס מיט מילך, מיין דודל'ס ייכיל האב איך מורא איז יא פערפאלען און דאס טעפיל מיינס איז חלילה טרפה געווארען!"... „חאפט דער רוח דאס ייכיל אייערס מיט'ן טעפיל, זאגט גנעסי, מיינע באלאבעשקעס מיט מילך זענען אפשר ביי מיר אזוי טהייער ווי אייערע אלע טעפליך מיט אלע אייערע ייכליך, וואס איהר קאכט פון אייער קדיש וועגען!"... „ווייסט איהר וואס? זאג איך, זיין זאלט איהר אלע די כפרה פאר מיין דוד'לס מינדסטען נאגעל פונ'ם קלענסטען פינגעריל!"... „ווייסט איהר וואס? זאגט זי, זיין זאל דוד'ל די כפרה פאר אונז אלעמען, ער איז איינער!"... וואס זאגט איהר אויף אזא הולטייקע? איז זי ניט ווערטה געווען מע זאל איהר צופאטשען די פיסקעס מיט א נאסער האנטשירקע?...

— יא, אקעגען וואס איז דאס געקומען צו רייד? אקעגען דעם וואס איהר זאגט, פון מילכיגס מיט פליישיגס אין איין אויבען קען קיין גוטס ניט ארויס... האט זיך דאס קריגיל היימט דאס געשטעלט פאפעריק און די מילך — פוטץ איבער'ן גאנצען אויבען; האב איך מורא טאמער חלילה האט

אט דאס איז דער גייסטיגע צושטאַנד פון דעם יונגען דור פון דער יודיש־קאָלאָניסטישער אבשטאמונג. דערווײַלע איז ניטאָ די קלענסטע אויסזיכט, אז די דאָזיגע לאַגע זאל זיך פערבעסערן, ווייל מען קען ניט אין זינען האבען די ערציהונג פון קינדער, כל־זמן עס איז קיין ברויט ניטאָ.

אין די פערשיעדענע פראווינץ־שטעדט, וואו עס וואהנען פיעל יודישע פאמיליעס, ווי צום בײַשפּיעל אין לאַ פלאטא, ראָזאַריאָ, אורוגואַי, מענדאָזאַ, ווילאגואי א. ז. וו. איז קיין רעדע נישט פון אַ יודישער ערציהונג, ווייל די עלטערן טהוען אַלעס מעגליכע, אום מען זאל חלילה ניט דערקענען, דאָס זיי שטאמען אָב פון יודען, די קינדער געהען אין די אַלגעמיינע יעזואיטישע שולען, און ווערען געטרייע קאטאליקען.

אין די שטעדט, ווי קאסארעס, סאנטא־פע, סונטשאלעס און נועווע דע חוליאָ (Nueve de Julio), וואו עס איז פאַרהאַן אַ גרעסערע צאָהל יודיש—רוסישע פאַמיליעס, געפינען זיך חדרים, וואו די קינדער נאָכדעם—און פאַרדעם – ווי זיי געהען אין די רעגיערונגס־שולען, בעקומען יודישען אונטערריכט. דאָס לערנען און די איינריכטונג אין די „הדרים" איז האַלב אַלט מאָדיש און האַלב ניי, עס ווערט שוין צו חומש מיט רש"י און „שולחן־ערוך" אויך געלערענט אַ ביסעלע דקדוק, אלגעמיינע יודישע געשיכטע און אויך שרייבען. איבערהויפט איז ווערט צו דערמאַנען די שולע פון קאסארעס, וואו דער לעהרער הערר זלמן באס איז א געוויסער „משכיל" און אַ גוטער העברעער. אין דעם חדר פון סאנטא—פע לערענט דער שוחט ה' טראַפּ, אויך אַ בעוואוסטער ווילנער תלמודיסט. און פון זייערע הדרים קענען מיר האפען, דאָס די קינדער וועלען אומוועניגסטענס ניט ווייט אוועקגעהן פון זייערע עלטערן, און דערצו דאַרפען מיר פּאָרלויפיג זאָגען: דיינו.

איצט קומען מיר צו דער הויפטשטאדט בוענאס איירעס, וואו עס געפינט זיך אַ גרויסע יודישע קהלה (אונגעפעהר 1500 משפחות), אָבער וועגען דעם אין מיין אַנדערען בריעף. יעקב ש. ליאכאוויצקי.

יוֹדישע שְׁטֶעדט און שְׁטֶעדְטלִיך.

א שלעכטער שלום. לעבעדיגע מתים. גוטע פרנסות.

מען זאָגט אַז עס איז בעסער אַ שלעכטער שלום ווי אַ גוטע מחלוקה. אין ז ג ע ר ז ש (פעטראק. גוב.) איז נאָך פיעל מחלוקות צווישען די דאָרטיגע יודען ענדליך געוואָרען אַ שלום, און די פריהערדיגע ביידע צדדים, וואָס פלעגען זיך קריגען, געהען איצט אַרום די הענד אין די קעשענעס און אין מויל פול וואַסער, כדי קיינער זאָל איצט מעהר ניט ריהרען מיט קיין אבר און ניט קענען ארויסרעדען אַ וואָרט, און אין זגערזש איז איצט שטיל און רוהיג ווי אויף דעם בית־עולם, שאַ שטיל... שלום...

פון וואַנען האָט זיך פלוצים גענומען אַזאַ זעלטענער שלום, מעגט איהר הערען, וואָס ה' מרדכי שמוקלער דערצעהלט אונז אין זיינעם אַ בריעף פון זגערזש: אין אייערע „שטעדטליך" האָט איהר שוין אַמאָל געשריעבען ווי אונזערע „הסידים", וואָס גיבען זיך אָב מיט שטעדטישע צדקות, האָבען אַ טבע ניט אָבצוגעבען קיין חשבון אויף וואָס און אויף ווען עס געהען אַוועק די צדקה־געלדער, די „דייטשען"—די משכילים האָבען פערלאַנגט השבון, נאר די הסידים האָבען געענטפערט: אונזערע טאַטעס האָבען ניט געקענט השבון'ען—און מיר

זיך דאָס אָנגעריהרט אין מיין יוכטעפיל, בין איך אַ פער'פאַלענע בין איך! חאָטש אפילו צוריק שמועסענדיג ווי קומט די מילך צו מיין טעפיל, אז מיין טעפיל אין געשטאַנען פעררוקט אין אַש העט — העט אין אַ ווינקעלע? נאָר אויך די אייגענע מעשה, איך קען ערב זיין? אַ קשיה אויף אַ מעשה, מיין פינסטער מזל, טאָמער, טאָמער?... איך וועל אייך זאָגען דעם רעכטען אמת וועל איך אייך, מילאָ דאָס ייכיל ווי דאָס ייכיל; עס טהוט מיר אַוודאי האַרצעדיג באנג, וואָס וועט ער נעבאך עסען, דוד'ל? נאָר מסתמא וועל איך שוין עפּים צוטראַכטען פון זיינעט וועגען מסתמא; איך האָב נעכטען געבראַכט געגז פון דער שחיטה, געמאַכט „אָבדירקעס" אויף צו פערקויפען, איז מיר פערבליבען אַ ביסיל "דרויב" אויף שבת: קעפּליך, קישקעליך, דאָס, יענץ — מע קען שוין עפּים מאַכען דערפון; איז מיר אָבער שלעכט—איך האָב נישט קיין טעפיל האָב איך נישט; איך האָב מורא, טאָמער מאַכט איהר מיר טרפה דאָס טעפיל. בין איך געבליבען אָהן אַ טעפיל, און אָהן אַ טעפיל בין איך ווי אָהן אַ האַנד בין איך, וואָרום איך האָב אין גאַנצען איין טעפיל; דאָס הייסט האָבען האָב איך געהאַט דריי טעפליך פליישיגע, האָט ביי מיר גנעסי, אויף קיין גוט אָרט זאָל זי אייך ניט שטעהן. איין מאָל אנטליהען אַ טעפיל, אַ שפּאָגעל ניי טעפיל, אין געהט און ניט מיר אָב אַ שטשערבאַטע טעפיל. זאָג איך צו איהר: "וואָס איז דאָס פאַר אַ טעפיל?"... זאגט זי: "ס'איז אַייער טעפיל"... זאָג איך: "ווי קומט צו מיר אַ שטשערבאַטע טעפיל, אַז איהר האָט ביי מיר גענומען אַ גאַנץ טעפיל?"... זאָגט זי: "שאַט, שרייט ניט אַזוי, מע ווערט פון אייך ניט גליקליך! ערשטענס האָב איך אייך אָבגעגעבען אַ גאַנץ טעפיל, צווייטענס אַז איך האָב ביי אַייך גענומען דאָס טעפיל איז דאָס געווען אַיין אָנגעשטשערבעט טעפיל; און דריטענס — איך האָב ביי אייך קיינמאָל ניט גענומען קיין טעפיל, איך האָב מיר מיין טעפיל, און טשעפעט זיך אָב פון מיין לעבען!"... אַ הולטייקע קען!...

— יאָ, אקעגען וואָסושע איז דאָס געקומען צו רייד? אַקעגען דעם וואָס איהר זאָגט, אַז טעפליך אין בעל־הבתישקייט איז קיין מאָל נישט צו פיעל.... בין איך הייסט דאָס ווי איהר זעהט, געבליבען ביי צוויי טעפליך גאַנצע טעפליך און איין טעפיל אַ שטשערבאַטע טעפיל, דאָס הייסט צוויי טעפליך... נאָר ווי טאָר אַיין אָרעמאַן האָבען צ'ויי טעפליך בעדאַרף זיך מסתמא טרעפען אַזוי, אַז איך קום איין מאָל צוגעהן פונ'ם מאַרק מיט די עופות קום איך, בינדט זיך אָב איין עוף און דערשרעקט זיך פאַר דער קאַטץ... וועט איהר פרעגען ווי קומט אַהער אַ קאַטץ? אַלץ זי מיט איהרע קדשים! דערטאַפּען זיי ערגיץ, אַ קעציל, מוטשען זיי דאָס אַזוי לאַנג ביז זיי פערמוטשען דאָס. „אַ צער בעלי חיים! — טַענה'ט מיט זיי מיין דוד'ל— אַ לעבעדיגע זאַך!"... נאָר נעה רעד מיט אַזעלכע היצלים. ליידיגגעהערס, פיסטעפאַסניקעס?... בקצור זיי האָבען עפּ'ס אַנגעהאַנגען דער קאַטץ אויפ'ן שפּיץ וויידיל, האָט זי אָנגעהויבען שפּרונגען, מאַכען אַנשטעלען, האָט זיך דאָס עוף דערשראָקען און איז ארויפגעפלויגען גלייך אויף דער אויבערשטער פּאָליצע — און טראַך אַ טעפיל אין דער ערד אַריין! איהר מיינט אפשר דאָס שטשערבאַטע טעפיל? אַוודאי יאָ, ס'פערשטעהט זיך! אַז ברעכען וועט זיך ברעכען אַ גאַנץ טעפיל! דאָס איז שוין תמיד אַזוי, פון זינט די וועלט איז אַ וועלט!... איך האָב געוואָלט וויסען האָב איך געוואָלט, פאַר וואָס איז דאָס, למשל צוויי מענשען געהען, דער געהט און דער געהט; איינער איז אַ בן יחיד, איין און איינציגער, אַ ציטעריגער ביי דער מאַמען, און דער אנדערער איז...... רבינו! גאָט איז מיט אַייך! וואָס איז אייך אַזעלכס?... רביצין! רביצין! וואו זענט איהר ערגיץ?... אהערצו געהט! גיכערט! דער רב איז עפּים נישט מיט אַלעמען! ניט גוט געוואָרען... אַפּנים אויף צו חלשען?... וואַסער! וואַסער!....

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

קענען אויך ניט, אונזערע ייִדעס האבען ניט אבגענעבען פֿון צדקות קיין חשבון—און מיר ווילען אויך ניט אָבגעבען, מיר מישען זיך ניט אין אייערע אַפּיקורסישע זאכען, און איהר מישט זיך אויך ניט אין אונזערע זאַכען, טשעפּעט אונז ניט און געהט אייך געזונדטערהייט. נאר די „דייטשען" האבען זיך ניט אויפֿגעהערט צו „טשעפּען" זיך און עס האָבען זיך אנגעהויבען מחלוקות צווישען צוויי צדדים.

ווען די „דייטשען" האָבען געזעהן, אז זיי פֿיהרען גאָר ניט אויס, האבען זיי אװעקגעשיקט א ביטע אין גובערניע, אז מען זאל זיי ערלויבען א „צדקה־חברה" מיט תקנות און מיט „יאהר חשבונות".

ווי די „חסידים" האבען זיך פֿון דעם דערוואוסט, האָבען זיי באלד פֿערשטאנען אַז אַלע צדקות וועלען פֿון איצט' אריין צו דער דייטשער חברה מיט זייערע' „חשבונות", וואָס טהוט מען?—ניט לאַנג געטראַכט ׳האָבען זיי פֿון זיך אַװעקגעשיקט אַ בעזונדער ביטע אויך אין גובערניע... און פֿון דער גובערניע זענען צוריק אָנגעקומען די ביטעס פֿון ביידע צדדים מיט איין ענטפֿער, אַז אין אזאַ קליין שטעדטיל ווי זגערזש קען מען ניט ערלויבען צוויי צדקה־חברות. דאַן האָבען צווישען זיך ביידע צדדים זיך געאמפּערט און געקריגט, ביז מען האָט זיך אויסגעגלייכט, געמאַכט יד־אחת, אַז מען זאָל אַלע צוזאַמען אַװעקשיקען נור איין ביטע, און אַזוי איז טאַקע געוועזען, מען האָט די ביטע אַװעקגעשיקט; און באלד איז צוריק אָנגעקומען פֿון גובערניע איין ערלויבניש צו גרינדען אַ צדקה־חברה. ביידע צדדים זענען שלום געוואָרען, די תקנות האָט מען אָבגעדרוקט, און זייט א האלב יאָהר ווי די חברה איז ערלויבט און עס איז שטיל, שלום... אַבער קיין איינציגע אסיפה איז ביי דער חברה נאָך ניט פֿאָרגעקומען... ביידע צדדים האַלטען אין איין שווייגעניש, מען ריהרט ניט מיט קיין אבר, שטיל און רוהיג איז אין זגערזש, מען קריעגט זיך ניט און מען טהוט גאָר ניט פֿאַר די, וועלכע נייטהיגען זיך אין צדקה.

שלעכט איז א מחלוקה אין אַ שטעדטיל, נאר נאָך ערגער איז א שלום, רחמנא־לצלן, וואס קען זיין ערגער ווי געשטאָרבען, און אַזאַ שלום איז איצט אין זגערזש.

געשטאָרבענע—לעבעדיגע ׳מתים, וואָס ווילען עסען, געפֿינען זיך אין זינקאוו (פּאד. גוב). אין אונזער שטעדטיל, שרייבט פֿון דאָרט ה׳ ז״ג, אויסער די גוטע יודען, זאָלען לעבען, וועלכע וואהנען ביי אונז, און אויסער די פֿיער־פֿינף גבירים, בעלי־הלוואות און די פּאָר גרויסע קרעמערס אויסער די געצעהלטע, געהען די איבריגע איינוואָהנער פֿון שטעדטיל, פּשוט אויס פֿאַר הונגער, קעלט, נויטה און דחקות. די קרעמערליך, וואָס זיי לייזען גיבען זיי עס אַװעק אונטערן קרן, ווייל מען האָט מורא אַרויסצולאזען דעם קונה, טויזענדער אויגען קוקען אויף איהם אַרויס, הונדערטער הענד שלעפּען, רייסען איהם ביי די פּאָלעס, און יעדער קרעמער לאזט נאָך דעם פּרייז,—וואָס דען זאָל מען טהון? און נייע סחורה אין קראָם בעדאַרף מען אויך. ווען א י ך ניט לייזען, טראַכט זיך דער קרעמער, וועט דער צווייטער לייזען און דער צווייטער וועט פֿעסט לייזען — ער פֿיהלט עס אין זיך... אַזוי שטעהען אָב אונזערע קרעמערליך אין די איינגעהויקערטע פֿערבלאָטיגטע קלייטליך פֿון פֿריה ביז נאַכט אין דער קעלט און אין דער נאַס, יעדער מיט זיין פֿייער־טאָפּ און שלאָגען זיך, הרג׳ענען זיך איבער אַ קונה, וועלכער קויפֿט פֿאַר 6 גראָשען א הערינג, וואָס קאָסט דעם קרעמער אַליין 7 גראשען, און דער קרעמער ׳שטעהט נעבען דער קראָם מיט זיין גאַנץ הויז געזינד, דאָס איז דאָס חיל זיינס וואס זאָל אָבהיטען דעם קונה, איין אַנדער קרעמער זאָל איהם ניט אַרויסרייסען. און בעת מען לייזט ביים קונה, שטעלט זיך דערווייל איבער דאס ווייב זיינס מיט אַ צווייטען קרעמער, איין קינד זיינס שלעפּט אַ קונה פֿון דער שכנ׳ישער קלייט און דאָס צווייטע קינד לויפֿט זעהן וואוהין איז אװעקגעגאַנגען דער קונה, וואָס האָט געוואָלט עפּיס קויפֿען און איז בשעת קריעגען זיך פֿערשווינדען געוואָרען...

עס בלוטיגט דאס האַרץ צוזעהענדיג די גראָשענדיגע מלחמה, אין וועלכער די בעזיגערס פֿאלען אויך טוידט פֿון זייערע איינענע הענד...

די דאָזיגע אומגליקליכע קענען שוין ניט דערטראָגען דעם שווערען יאָך פֿון זייער ביטערער פּרנסה און זוכען אַנדערע פּרנסות ווי צו פֿערגרינגערען זייער לאַגע, אָבער זיי געפֿינען ניט. זיי וואַרפֿען זיך ווי די פֿיש אין וואַסער און חאַפּען זיך אָן ביי אַ שטרוי ווי די וואָס טרינקען זיך. פֿון קיין זייט קומט קיין הילף ניט און קיין האָפֿענונג זעהט מען ניט, דערפֿאַר אָבער האָבען זיך אין די לעצטע יאָהרען אויף די לעבעדיגע מתים—אויף די טוידטע קערפּער זיך אָנגעזעצט נייע מאָדנע בינען און פֿליעגען, וואָס ציהען אויס פֿון זיי די לעצטע טראָפּענס בלוט און זעטיגען זיך און ווערען ׳וואָס אַמאָל דיקער. מיר מיינען אָט די נייע מאדנע רעקלאמיסטען, וואס מעהרען זיך און פֿרוכפּערען זיך אין דער לעצטער צייט און פֿערפֿולען אלע יודישע צייטונגען מיט מודעות, אַז פֿאַר עטליכע רובל לערנען זיי אויס גוטע פּרנסות, און דערווייל פֿערלאַנגען זיי נור 7 קאפּיקע מארקעס אויף אַ ענטפֿער, טהייל ווידער זוכען אַגענטען און געבען שטעלעס מיט אַ גוטען געהאַלט, וואס קען זיכערען פּרנסה און בעטען אויך 7 קאפּיקע מארקעס, און די אומגליקליכע לעבעדיגע מתים וואַרפֿען זיך אויף די „גוטע פּרנסות", שיקען מארקעס און זייערע בלוטיגע רובלען.

איינער פֿערזיכערט אונז, אַז די אַלע מלאכות און פּרנסות, וואָס די רעקלאַמיסטען לערנען אויס „דורך בריעף" און נעמען פֿון 10 ביז 25 רובל, קען מען זיך אויסלערנען פֿון אַ ביכיל פֿאַר עטליכע קאָפּיקעס און ווער עס וויל דורך בריעף זיך אויסלערנען אַ מלאכה זאָל ער בעסער קויפֿען אַ ביכיל פֿאַר עטליכע קאָפּיקעס, וועט מען זיך אזוי אויסלערנען, וויפֿיעל ביי די רעקלאַמיסטען, אם ווייניגסטען ריזיקירען זיי נור מיט קאָפּיקעס, אָבער ניט מיט רובלען. אַזוינע ביכליך געפֿינען זיך אין יעדע גרויסער בוכהאַנדלונג אויף פֿערשיעדענע שפּראַכען.

ווער עס וויל אבער באמת זיך אויסלערנען אַ מלאכה, זאָל פֿרעגען יעדען אמת׳ן בעל־מלאכה וועט ער איהם דערצעהלען, וויפֿיעל יאהר ער האט געאַרבעט, ביז ער האָט זיך אויסגעלערענט, דאַן וועט מען וויסען וואָס מען האט צו טהון און ניט אַרויסוואַרפֿען אומזיסט געלד מיט מאַרקעס אויף „אויסלערנען זיך דורך בריעף" „גוטע פּרנסות".

אֶמת

ציימונגען פֿון דער וואָך.

(א יודישער העלד), „ווארש. דנעוו." דערצעהלט: די צוריקגעקומענע סאָלדאטען פֿון חינא האבען דארט בעוויזען גרויסע גבורות, ביי דער פֿעסטונג פֿון מוקדען האט דער קאמאנדיער פֿון 4-טער „סטרעלקאווע בריגאדע" געזאָגט זיינע סאָלדאטען: „ווען איינער פֿון אייך וועט ארויף אויף דער פֿעסטונג און וועט אויפֿהויבען דעם רוסישען פֿלאג, וועט די פֿעסטונג זיין אונזערע". באלד האבען זיך געוואַרפֿען די סאָלדאטען אויף די מויערען פֿון פֿעסטונג, נאָר די חי־

נעזישע קוילען האָבען זיי געטראָפען אויף טוידט, עס איז געבליבען איין „סטרעלאָק“, א יוד פון וואַרשאָווער גובערניע, א חינעזישע קויל האט איהם געטראָפען אין האַנד, אויף גיך האט ער פון זיך אַראָבגעריסען דאָס העמד, און עס אויפגעהייגען אויף דער פיקע פון זיין ביקס און אנגעהויבען מאַכען איין דער לופט מיט דעם העמד, וואָס האט איהם געדינט אלס פלאג. דער קאָמאַנדיר האט דעם דאָזיגען יודישען גבור צוקושט און איהם פאָרגעשטעלט אויף צובעקומען איין אָרדען.

(געגנב'ט א יודיש קינד). קיין אירקוטסק איז געקומען א פאמיליע ציגיינער. די דאָרטיגע איינוואָהנער האבען בעמערקט א מיידעלע פון א יאהר 6 אדער 7, וועלכע איז כלל ,ניט עהנליך צו א ציגאנערש קינד. וועגען דעם האט זיך דערוואוסט די פאָליציי, וועלכע האט אויסגעפרעגט ביי די ציגאַנער, ווער דאָס קינד איז, און עס האט זיך ארויסגעוויזען אז דאָס מיידעלע איז א יודיש קינד. „ווען איך האב זיי געגעבען איין נדבה, האָבען זיי מיך אַוועקגעגנב'ט“, האט דאָס קינד דערצעהלט, נאָר ווי הייסען איהרע עלטערען און פון וועלכער שטאָדט מען האט זי אַוועקגעגנב'ט, ווייסט זי ניט, זי ווייסט אויך אז זי איז א יודיש קינד. אזוי ווי די ציגיינער זענען פון חערסאנער גובערניע און האָבען אין דער דאָזיגער געגענד פיעל געדרייזט האט מען די גאַנצע „דילא“ מיט דעם בילד פון יודישען קינד אוועקגעשיקט קיין אָדעס צום פאָליציימייסטער' אין דער קאַנצעליאַריע פון פאָליציימייסטער קען מען זעהן דאָס בילד פון דעם געגנב'טען יודישען קינד. (אד. נאוו.)

(א שוויגער). אין אָדעס איז פאָרגעקומען אזא פראָצעס: איינע א יודישע פרוי מאַנילע האט איהר גאַנץ לעבען פיעל געליטען פון איהר שוויגער. ווען איהר מאַן איז געשטאָרבען האָט זי זעהר געקלאָגט און געוויינט. נאָר זי האט זיך געטרייסט וואָס זי ווערט ענדליך פטור פון דער שוויגער. אין א צייט ארום האט זיך די שוויגער מיט די שנור פלוצים בעגעגענט אויף דעם בית עולם, ביים קבר פון געשטאָרבענעם. וואו זיי זענען געקומען מאַכען „אל מלא רחמים“ און איהם בעטען ער זאָל זיין א גוטער מליץ, נאָר דאָ ביים קבר האט די שוויגער אָנגעהויבען שעלטען און שלאָגען און די שנור האט געענטפערט, אין געשלעג האט מען צובראָכען צוויי זאַנטיקעס, דאס געשלעג איז געוועזען אַזוי גרויס אז פאָליציע איז געקומען און געמאַכט א פראָטאקאָל אויף דעם בית עולם. דער פראָצעס איז פארגעקומען אין „סיעזד“ און מען האט געפונען, דאָס אזוי ווי זיי האבען זיך איינע די אַנדערע געשלאָגען זאל מען זיי בעפרייען. א שוויגער איז איין אייביגע צרה, עס איז זיך פון איהר ניט צו בעפרייען אפילו אויף דעם בית עולם. האט נעביך געטנע'ט די אומגליקליכע שנור.

(טריף פאר כשר) א יודישען קצב פ. ראָזענבערג אין אדעס האט דער סוד פערמשפט זיצען אין תפיסה א חודש דערפאר, וואָס ער האט טריף פלייש פערקויפט פאר כשר'ס (יוזש. אבאז.)

(א יובילעי). אין קיעוו האָבען די דאָרטיגע ליעבהאבער פון דער העברעאישער ליטעראטור געפייערט דעם 60-יאהריגען יובילעי פון דעם בעוואוסטען העברעאישען שריפטשטעלער יצחק יעקב וווייסבערג., ווי די צייטונג „בודושנאסט“ שרייבט האבען אין דעם יובילעי אנטהייל גענומען, דער קיעווער ראבינער ד"ר יאמפאלסקי, ד"ר בענדערסקי, ה' צייטלין, ה' פאלינקאווסקע, ה' זלאטאפאלסקי און נאָך פיעל אנדערע. פון דער פראָווינץ האט מען בעקומען 80 טעלעגראַמען און הינדערטער בריעף מיט די בעסטע וואונשען דעם געעהרטען שריפטשטעלער.

ה' ווייסבערג האט אויך געשריבען אין דער זשארגאָנישער צייטונג „יודישעס פאלקסבלאט“ און אין „יוד“, אין זשארגאן האט ער אויך געשריעבען א בעזונדער ווערק „בעריהמטע יודישע טעכטער“.

אויף דעם יובילעי האט מען צוזאמענגעקליבען 60 רובל פאר די יודישע ארבייטער אין פאלעסטינא.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. — דאס „Słowo Polskie“ דערצעהלט אמעשה, וועלכע האָט זיך נישט לאנג געטראָפען אין לעמבערג און וואָלט זיך שיער געקאַנט אויסלאָזען ווי די מעשה מיט דער מיידיל אראַטען. א צעהניאָהריג יודיש מיידיל האָט זיך געטראָפען אויפ'ן גאס מיט איין אונבעקאנטער פרוי, וועלכע האט זי אנגעהויבען צו פיהרען מיט זיך אין עק שטאָדט. צום גליק האבען די פארביי־געהער בעמערקט אז דאס מיידיל געהט נישט מיט איהר ווילען און האָבען זיי בײדע אוועקגעפיהרט אין די פאָליציי. דאָרט האט די פרוי עממא לאָזינסקא מודה געווען, אז זי האט געוואָלט אוועק פיהרען די מיידיל אין א פרויענקלויסטער, כדי זי צו טויפען.

*

רוסלאנד. — ווי די „פראוואָ“ איז מודיע, איז געזעצט געוואָרען פון מיניסטעריום א בעזונדער קאמיסיאָן, וואס האט צו ערקלערען די שאלה, ווי עס דארפען ווערען איינגעשריעבען אין די מעטריצעסקע ביכער יודישע קינדער מיט קריסטליכע נעמען.

מציצה. — דער „איזראעליטאַ“ ברענגט איין ארטיקעל פון ד"ר. נײמאַן אויס דער פראנצעזישער צייטונג Le Parfait Nouricier, פון וועלכען מיר נעהמען ארויס די דאזיגע ווערטער: „עס איז גוט בעקאנט די דאָקטורים, אז דורך די מיטלען, וועלכע מען בענוצט בשעת דער מילה צו פערטאמעווען דאָס בלוט, קען מען אנשטעקען דאס קינד מיט פערשיעדענע קראַנקהייטען, ווי סוהאטע, דיפטעריט וכדומה“. „די מוהלים, וועלכע זענען מל דאָס קינד, בעזאָנדערס אין די קליינע שטעדטליך, בענוצען נישט נור די מיטלען פון דעזינפעקציע, וועלכע זענען זיי אין גאנצען אונבעקאנט, נאר זיי היטען זיך אפילו נישט צו זיין ריין ביי זייער ארבייט. דער מנהג פון מציצה: אויסצוקוועטשען דאס בלוט מיט דעם מויל איז אָפט גורם, אז דאס קינד שטעקט זיך אָן מיט סוחאָטע. די סכנה פון אָנשטעקונג איז נאָך גרעסער דורך דעם, ווייל פיעל מענשען און דאַרונטער אויך מוהלים זענען קראַנק אויף שווינדזוכט אין א בעהאלטענער פארם.

פון די סטאטיסטישע ידיעות ווייס מען אז אין איין קהלה וועלכע ליעגט ביי דער ווארשויער־פעטערבורגער אייזענבאהן, האָבען זיך 10 קינדער אנגעשטעקט מיט סוחאטע פון איין מוהל במשך 3 חדשים. אזעלכע פעלע טרעפען זיך פיעל עפטער און אומעטום, ווייל די אָנשטעקונג ווייזט זיך ארויס נישט נור דורך אייטערען זיך פון דער וואונד, נאר אויך דורך אנדערע סימנים.“ די רעדאקציאָן בעמערקט אז עס וואלט נייטהיג געווען, כדי צו ראטעווען הונדערטער קינדער פון טוידט און קראנקהייט, אז, אויב עס איז נישט מעגליך, אז די מוהלים זאלען זיין דאָקטוירים, זאל וועניגסטענס א דאקטאר זיין ביי דעם ברית און אכט געבען אז מען זאָל אלעם טהון ווי געהעריג און אז די מציצה זאָל געמאַכט ווערען — אין פאל ווען מען קריעגט נישט דאצו א פאסענדען מענש — דורך א גלעזערן רעריל אַזוי ווי מען איז זיך נוהג אין דייטשלאַנד.

— לויט דעם נייען בעפעהל פון מיניסטעריום ווערען די ביטען וועגען אסיגנירען געלד פון קאראבקע נישט מעהר געשיקט צום מיניסטעריום ווי פריהער, נאר דארפען ווערען דערלאַנגט נור דער גובערנסקער פראוולעניע אליין. דער בעפעהל איז שוין געוואָרען בענוצט אין דער פראַקטיקע, און די חערסאנער יודישע קהלה האָט בעקומען מיט ערלויבניש פון גובערנאטאָר 1500 ר' פון קאראבקע אויף שטיצען ארומע לייט.

סענאטסערקלערונגען. — דער סענאַט האָט ערקלערט, אז אויסלענדישע יודען, וועלכע האבען בעקומען איין ערלויבניש פון מיניסטעריום צו פיהרען געשעפטען אין רוסלאנד, מוזען אויף יעדע געשעפטליכע אונטערנעהמונג אויסקויפען א פראמיסלאוואָע סווידיעטעלסטוואָ פון ערשטער גילדיע, חאָטש דאָס געשעפט געהערט נאָך זיין ארט צו אַ קלענערען ראזריאד.

— דער סענאט האט קאסירט די וויבאָרעס פון ראבינער טעמקין אין יעליסאוועטגראד דערפאַר, ווייל ער איז אויסגעקליבען געוואָרען נישט דורך אלע מיטגליעדער פון דער קהלה, נאר דורך זייערע דעפוטאַטען.

— דער סענאַט האָט ערקלערט, אַז יודען מעגען קומען אויף א צייט וועגען בעשטימטע געשעפטען סיי אין דערפער, סיי אין ערטער, וועלכע ליעגען 50 ווערסט ווייט פון דער גרענעץ.

(Будущность № 1).

— מיר האָבען שוין געבראַכט אין יוד נו' 3 די ערקלערונג פון סענאַט אז יודען קוכערס מעגען וואהנען אַלס בעלי־מלאכות אויסער דער „טשערטא“ און האַלטען דארט רעסטאראַנען. יעצט איז אַרויס נאָך איין בעפעהל פון סענאט, אז ביי יודען קוכערס מעגען זיין אַלס מיטהעלפער זיין פרוי און הויזגעזונד, און אַז די קוכערס קענען נישט ווערען אויסגעשלאָסען פון דעם צעך, דערפאר ווייל זיי האָבען נישט קיין פרעמדע ארבייטער אויסער די פרוי און הויזגעזונד.

*

רומעניען. — קארפ וועגען די רומענישע יודען. א קאָרעספאָנדענט פון דער „נייער פרייער פרעסע“ האָט זיך געזעהען מיט דעם רומענישען מיניסטער־פרעזידענט קארפ, בשעת ער איז געוועזן אין וויען און איהם געפרעגט אויב עס איז אמת, אז דער רומענישער פארלאמענט וועט זיך קירצליך פערנעהמען מיט דער יודישער פראַגע, ה' קארפ האָט געענטפערט, אז מען וועט זיך באמת פערנעהמען מיט דער פראַגע אין פאַרלאמענט, אָבער נור מיט איניגע ענינים פון דער יודישער אמונה און נישט מיט דעם יודישען פאלק. דער בילדונגס מיניסטער אָריאן אַרבעט איצט אויס א געזעץ פאַר אלע אַנדערס גלויביגע, ד. ה. וועלכע האלטען נישט דיזעלבע אמונה ווי די רומענער. לויט דעם נייען געזעץ וועט אויך די יודישע אמונה בעקומען די פרייהייט, און די יודען וועלען האָבען דאס רעכט צו עפענען פאר זיך שולען, וועלכע וועלען שטעהען אונטער דער השגחה פון דער רומענישער רעגיערונג. אויך וועט די ממשלה נעהמען אונטער איהר השגחה אלע יודישע צדקה־חברות. יעדער פון די אנדערסגלויביגע וועט מוזען געהערען צו א געוויסער גלויבען־געמיינשאַפט און

איינטראגען אין איהר קאססע א בעשטימטען אבצאהל. דורך דעם וועט אויך די יודישע אמונה געשטעלט ווערען אין רומעניען אויף א פעסטען יסוד. „איך וויים — האט געזאגט דער מיניסטער —, אז די יודען געהט נישט גוט אין רומעניען, אבער די שטימונג געגען די יודען און דער אלגעמיינער צושטאנד ערלויבען אונז נישט צו געבען זיי איצט גלייכע רעכטע. אין 1881-טען יאהר, בשעת מען האט אין פארלאמענט בעהאנדעלט דעם בערלינער פערטראג, איז געווען א שעת-הכושר צו געבען יודען גלייכע רעכטע, נאר ב ר א ט י א נ ו, דעם דאמאליגען מיניסטער-פרעזידענט האט געפעהלט ענערגיע די זאך אויסצופיהרען, דאמאלס איז געווען נור איין שטימע אין פארלאמענט פאר די גלייכבערעכטיגונג פון די יודען און דאס איז געווען מיין שטימע.”

ק א ר פ זאגט אז אונטער בראטיאנו איז געווען די פאסענדע צייט צו געבען יודען גלייכע רעכטע, נאר איהם האט געפעהלט ענערגיע דערצו און אפשר וועט דער נאכפאלגער פון קארפ אויך זאגען אז אונטער קארפ איז געווען די פאסענדיגע צייט, נאר איהם האט געפעהלט די ענערגיע דערצו...

*

אזיען. — ד י ב נ י י ש ר א ל, אין קאחין (אינדיען) וואהנען בערך 900 יודען, פון וועלכע 200 זענען ווייסע און 700 שווארצע. די לעצטע זענען וואהרשיינליך די עלטסטע יודישע איינוואהנער פון אינדיען און זענען געקומען קיין אינדיען, ווי עס ווייזט אויס, נאך דעם חורבן פון בית שני. די שול אין קאחין איז געבויעט געווארען אין 1150-טען יאהר. די ווייסע יודען שטאמען פון שפעטערע איינוואנדערער, וועלכע זענען געקומען אהין פון שפאניען און האלאנד. זייט די ענגלענדער האבען איינגענומען אינדיען, שטעהען די יודען אויף א בעסערען מעמד ווי פריהער. עס האט זיך נאכגעלאזען די שנאה, וועלכע איז געווען צווישען די ווייסע און שווארצע יודען און עס זענען אויך געגרינדעט געווארען שולען פאר זיי האטש די שווארצע יודען האבען זיך אמאל אויסגעמישט מיט די געצענדיענער, פונדעסטוועגען זענען זיי איצט אמתע יודען און האלטען זיך פעסט ביי דער יודישער אמונה.

— ד י ח י נ ע ז י ש ע י ו ד ע ן. פון די חינעזישע יודען, וועלכע מען דערמאהנט איצט פיעל אין די צייטונגען, איז געקומען א בריעפליכע נאכריכט. נאך א 2000 יאהריגער שיידונג פון אלע איבעריגע יודען זענען זיי ווידער געקומען אין פערבינדונג מיט זיי. די מעשה איז אזוי: פאר איניגע חדשים האט זיך געמאכט א חברה אין ש א נ ח י י, א פארטאווע שטאדט פון חינא, וואס האט דעם צוועק אויפצוועקען צום לעבען די חינעזישע יודען. די ערשטע ארבייט פון דער חברה איז געווען צו שיקען א שליח קיין ק א י - פ ו נ ג - פ ו, וואו עס איז געווען די עלטעסטע יודישע קהלה, מיט אבריעף אין חינעזישער און העברעאישער שפראך צו די דארטיגע יודען. ענדע אקטאבער איז דער שליח צוריקגעקומען קיין שאנחיי מיט א בריעף פון דער קאי-פונג-פו'ער קהלה מיט דעם דאזיגען אינהאלט: מיר האבען געשמועסט מיט אייך (מיט די שאנחייער יודען) אין קאי-פונג-פו; מיר האבען דאמאלס אבגערעדט צו טרעפען זיך אין ט א ק א נ ג א און צוזאמען צו פאהרען קיין שאנחיי. די ידיעות אבער וועגען דער מלחמה אין צפון-זייט בעאונרוהיגען אונז. דורך קאי-פונג-פו געהט שטענדיג דורך חיל אהין און צוריק, דער עולם איז צערודערט; די רעגיערונג ווייסט אליין נישט וואס צו טהון. יעצט צו נעהמען זיך צום אויפבויען פון אונזער אלטער שול איז אונמעגליך, און מיר קענען זיך אויך נישט ענטשליסען איצט אוועקצופאהרען פון דער היים אויף א לענגערע צייט. מיר זענען דערום גענעטהיגט אייך צו בעטען (דעם שליח) צו פאהרען וויטער קיין שאנחיי, נישט ווארטענדיג אויף אונז, זאגט אונזערע ברידער אין שאנחיי, אז מיר וועלען אליין קומען צו זיי, ווען עס וועט אין גאנצען זיין רוהיג אין לאנד און וועלען דאן מיט זיי איבערשמועסען איבער אלעם וואס אונז אנבעלאנגט. דער פלאץ פון דער שול איז געבליעבען, נאר בכלל איז אונזער פאלק זעהר געדרוקט, מיר ווינשען אייך א גליקליכע רייזע.” נאך ערהאלטען פון דעם בריעף האט די חברה וויטער געשיקט דעמזעלבען שליח מיט א בריעף קיין קאי-פונג-פו, אין וועלכען זיי בעטען נאך א מאל צו שיקען קיין שאנחיי איניגע דארטיגע יודען.

ביים פענסטער.

איך זיץ איצט ביים פענסטער
און קוק אויף דעם גארטען,
וואו ס'האבען די בלומען געבליהט.
ארום און ארום איז
אלץ טויט און פערגליווערט
עס פלאטערט דער שניי נור און שיט.

און קעלטער און קעלטער
ווערט אלץ אין מיין הארצען,
דער יאוש רק שטארקער זיך וועבט.
וואו איז ער אך יענער,
דער גאלדענער פריהלינג,
ווען אלץ האט געלעבט און געשטרעבט?

וואו זענען די העלע,
די ליכטיגע שטראהלען,
די פויגליך, דער זיסער געזאנג?
וואו זענען די גאלדענע,
זיסע חלומות?
פערשוואונדען, פערשוואונדען שוין לאנג.

אויך איצט נאך צו צייטענס
דערהער איך א פויגעל,
די קראה אבער טהוט עס א קרייה;
אויך איצט זעה איך בלומען
ביי מיר אויף די פענסטער,
געמאלט האט דער פראסט אבער זיי...

זעלדה קניזשניק.

פון מיין טאגע-בוך.

פון ר. ברייניז (בערלין).

איך זיץ אין א גרויסען זאל ביים פראפעסאר לײדען, אין א זומער-טאג. אין זאל זיצען פיעל קראנקע, אדער וועלכע עס האלטען זיך פאר קראנקע, און פון מינוט צו מינוט קומען אריין נייע פאציענטען. דער גרעסטער טהייל פון זיי זענען רוסישע יודען, יודינעס פון פערשיעדענע גובערניעס. די צייט ציהט זיך לאנגזאם. אלע זיצען אין איין ווארטען. פיעלע פון די פאציענטען ווייסען ניט, דאס פון דער אנדער זייט איז אויך א גרויסער זאל און דארטען זיצען אויך פיעל פאציענטען און ווארטען. די עטליכע דייטשען, אויך ניט בערלינער, וועלכע זיצען אין זאל, בלעטערען איללוסטרירטע זשורנאלען, אלבאמען, קונסט-ווערק, קוראָרטס-בעשרייבונגען א. ד. ג. זיי פערהאלטען זיך גאנץ שטיל, רוהיג און געדולדיג. זיי האבען איין ערנסטעס געזיכט, יעדערער פון זיי זיצט בעזונדער און רעדט ניט מיט דעם אנדערען קיין איינציגס ווארט. די רוסישע יודען אבער האבען זיך אלע איינער מיט דעם אנדערען בעקאנט, רעדען צווישען זיך, פרעגען, ענטפערען, דערצעהלען איינער דעם אנדערען מיט אלע פרטים זייער חולאת, גיבען איינער דעם צווייטען עצות, יעדערער פון זיי קרעכצט אויף די צרות פון דעם אנדערען, פרעגט זיך נאך אויף קרובים, מחותנים, אויף געשעפטס-זאכען א. ד. ג.; אלע רעדען אויף איין מאל, האקען איבער איינער דעם אנדערען אין מיטען די רייד און פערהאלטען זיך זעהר אונרוהיג: הוסטען, חראקען, געהען איבער פון איין ארט אויף דעם אנדערען און שטעלען זיך, זעצען זיך און לויפען אלע ווילע צו דער טיהר. ווען עס געהט אריין דער דיענער, לויפען זיי אלע צו איהם צו, פרעגען ביי איהם וואס, בעטען איהם און ערקלערען איהם, דאס זיי קאנען דא פיעל ניט בלייבען, דאס ער מוז זיי היינט, ניט אנדערש, צום פראפעסאר אריינלאזען. דער דיענער איז גאנץ קאלטבלוטיג, און אנשטאט צו ענטפערען ווארפט ער נור אויף זיי א בליק פול מיט שנאה און פעראכטונג. שטום שטופט ער זיי אב פון זיך און ווייזט זיי בעפעהלענד מיט דער האנד זיי זאלען זיך זעצען אויף זייערע ערטער, רופט ארויס איינעם פון די פאציענטען, וועלכענס נומער עס שטעהט אויפ'ן אטשערעד, קעהרט אום דעם רוקען און גראבען קארק און געהט ארויס. עס ווערט איין אכצענעס און א קרעכצענעס און מע זידעלט

אונטער איין אַנדער אַלע דייטשען מיט זייערע פּאַראַנדקעס. פּלוצלינג עפּענט זיך די טהיר און עס לויפען אַריין מיט רעש אַ רוסיש־פּוילישער יוד מיט אַ דיקער פרוי און דריי קינדער. דאָס עלטערע 14 יאָהר און דאָס יונגסטע 8 יאָהר. ער אין אַ נייעם גוטען לאַנגען געוואַנטענעם סיורטוק, אין אַ קאַרטוז מיט אַ ברייטען דעק, אין אַ שוואַרצען סאַמעטענען זשיליעט, פון וועלכען עס הייננט אַראָב אַ שווער׳ע גאָלדענע קייט. פּאות אַביסיל אונטערגעשאָרען און אַביסיל פערגרייזעלט, די באָרד שיטער, שפּיציג און עקיג. די ווייב איז איין א׳יסגעטאָקטע יודענע אין אַ געלען פּאַרוק, מיט איין אויסגעבוינטען נאָז, ווי אַ שופר, אין שווער׳ע גרויסע אויהרינגליך, אין זייד און סאַמעט איינגעוויקעלט און אַיינגעדרעהט ווי אַ עגיפּטיישע מומיע, אויף די דיקע, קורצע פינגער בריליאַנטענע פינגערליך, די קינדער אין העלפט־יודישע און העלפט־היינטמאָדישע קליידער. די דיקע יודענע האָט זיך אַריין־געוואָרפען אין אַ קרעסלע און האָט אַרויסגעלאָזען אַ לאַנגען „אוּףףף“... גרויסע טראָפּען שוויס האָבען זיך געקייקעלט פון איהר רויטען, אָבגעקאָכטען פּנים. אומזיסט האָט זי זיי געווישט מיט איהרע דיקע הענד, איהר מאַן איז אונרוהיג אַריינגענאַנגען און אַרויסגענאַנגען פון צימער. ער האָט עמיצען געזוכט. די דריי קינדער האָבען אַלע ביכער און זשורנאַלען, וועלכע ליענען אויף די טישען, געשלעפּט, געצויגען, געפּליקט, געקנייטשט און איבערגעקערט אַלץ מיט׳ן קאָפּ אַראָב. דער יונגערער פון זיי איז אַרויף־געקראָכען אויף אַ סאָפע און האָט זיך געהאצקעט מיט שמוציגע פיס. די אַנדערע צוויי זענען אויך געקראָכען אומעטום, אַלץ אומגעדרעהט, אַלץ איבערגעטאַפּט, אומעטום געשפּייט און געסמאָרקעט. די עטליכע דייטשען, וואָס זענען געזעסען אין זאַל זענען געווען צוקאַכט, צוקוקענדיג דאָס אַלץ, אָבער זיי האָבען געשוויגען. מיט אַ מאָל איז אַריינגעלאָפען דער פאָטער פון די קינדער און האָט אַריין־געברומט אַ סוד דער פלונית׳טע ווינער, דאָס מען האָט געהער׳ט אין גאַנצען זאַל: „איך האָב נעגעבען דעם משרת צעהן מאַרק, ער וועט מיך באַלד אַריין־לאָזען צום פּראָפעסאָר. אַ כלל, עס איז אומעטום איין וועלט, אַז מען שמירט—פאָהרט מען. וואָס דען, איך וועל דאָ זיצען ווי די דייטשליך די חמורים און האַלטען דאָ נאָך שבת? אסך בעסער וואָס איך האָב כפּרות געשלאָגען מיט צעהן מאַרק און אַ סוף איין עק, אַראָב פון מאַרק...“ אָבזאָגענדיג דעם סיד, האָט ער גענומען שלעפּען פון אַלע קעשענעס רעצעפּטען, די ווייב האָט אויך אַרויס געשלעפּט פון איהרע קעשענעס אַ גאַנצען פּעקיל רעצעפּטען און האָט עס אויך איהם אָבגעגעבען. דערווייל איז אַריינגעגאַנגען דער דיענער און האָט זיך נידריג אַ נייג־געטהון פאַר דעם פּוילישען יודען, האָט איהם געעפענט די טיהר און האָט איהם גערופען נאָך זיך אין דעם פּראָפעסאָר׳ס צימער. אין אַפּאָר מינוטען אַרום איז דער פּוילישער יוד אַריינגעלאָפען אין זאַל מיט אימפּעט, אַ הירז, און ער האָט אויסגערופען, ווי ער ווענדעט זיך צום גאַנצען עולם: „שדים ווייסען וואָס! קאַרלסבאַד!... נאַ דיר גאָר קאַרלסבאַד! אָבער דאָס איז קיינע דבּורים, וואָס הייסט קאַרלסבאַד־שמאַרלסבאַד... איך... יעצט... און אין דערהיים דער עסק.... געה, טענה מיט איהם... ער לאָזט גאָר ניט רעדען... צונעהאַפּט דרייסיג מאַרק (—דרייסיג מכות זאָל זיך איהם יעצען, רבונו־של־עולם!—האָט דערביי די ווייב אונטערגעברומט—) און קען מיך שוין סעהר ניט... עפענט די טיהר— און פאַרטיג!... האָט אַפילו די רעצעפּטען ניט אנגעקוקט....“

ווען דאָס דאָזיגע פּויליש־יודישע פּאָר־פאָלק מיט דאָס גאַנצע ביסיל בלוט־זייערס האָבען זיך אַרויסגעקליבען פון׳ם זאַל, האָט זיך צו מיר געווענדעט איינער פון די פּאַציענטען (זיין נאָז האָט מיר שוין געזאָגט ווער ער איז...) מיט אַ טרויריגער און זיפצענדער שטימע: „אָט פון וואַנען עס קומט דער אנטיסעמיטיזם אהער, די פּוילישע יודען ברענגען איהם אהער... יאַ, יאַ, עס איז געקומען אַוועק צו לויפען פון בערלין!...“

* * *

זומער פאַרנאַכט. איך שפּאַציר אין דער זיגעס אַלייע אין טיהר גאַרטען. אויף דעם גלאַטען אַספאַלט־פלאַסטער פאָהרען הין־און־צוריק קאַרעטען מיט רעזינאָווע רעדער, אין וועלכע עס זיצען אויסגעפוצטע דאַמען און הערען, די פוס־געהער, מידע־מאַדטע פון היץ און אַרבייטען דעם גאַנצען טאָג, קוקען מיט קנאה אויף די לייכטע, שענע קאַרעטען מיט די אויסגעצירטע פערד, וועלכע עס פיהרען שפּאַצירען ליידיג־געהער. פון בידע זייטען אַלייע שטעהען מאַרמאָרנע סטאַטוען פון די דייטשע קורפירסטען מיט „אָנגעגורטע לענדען“ אָנגעשפּאַרט אויף זייערע שווערדען, אז עס פעלט נור אָן אַ אֵימה קוקענדיג אויף זיי. אַרום יעדער סטאַטוע שטעהען רעדליך מענשען, מיט פעררייסענע קעפּ, מיט פערקאַסערטע אויגען און אָפענע מייל׳ער, און מען קוקט. דאָס זענען פּראָווינציאַלען. די בערלינער האָבען אמת הנאה ווען זיי זעהען, דאָס מע שטעהט און מע וואונדערט זיך אויף די סטאַטוען אין טיהר־גאַרטען. זיי האַלטען זיך גרויס מיט דער זיגעס־אַלייע. רעכטס פון מיר זעה איך דעם פּאַרלאַמענט, ווי שען, ווי וואונדערבאַר, אָבער אויך ווי שווער, ווי ערדריקענד ער איז. לינקס עהט זיך די זיגעס־אַלייע, וועלכע ערוועקט אין מיר אימער אומעטיגע געדאַנקען. דעם מאָל אָבער האָבען זיך מיינע געדאַנקען איבערגעריסען. איך האָב דערהערט אַ רעש, אַ געפילדער. איך קער מיך אום, איך זעה אין דער זייט שלעפּט אַ פּאָליציי־מאַן אַ יודען און עס לויפען נאָך די בערלינער ווייסע חברה׳ניקעס, די הענד אין קעשענעס, דער הוט אין אַ זייט און די ציגאַ־ען אין מויל. איך ווייס ניט פון וואַנען האָבען זיי זיך דעם אויגענבליק צוזאַ מענגעלאָפען, פּונקט ווי פון דער ערד אַרויסגעקראָכען. איך בעטראַכט דעם יודען, אהא— אונזער אַ רוסישער. דער יודיל לאַפּאָטיעט עפּיס און וויל ניט געהן. איך זעה, דאָס דער פּאָליציי־מאַן פערשטעהט ניט קיין איין וואָרט. איך געה צו צום יודען און פרעג איהם וואָס איז דאָס, אפשר קען איך איהם בעהילפיג זיין. דער יוד האָט זיך דערפרעהט און האָט אויסגעשריען: „אַי, ראַטעוועט מיך! איך ווייס ניט וואָס ווילען זיי פון מיר. איך פערשטעה ניט וואָס זיי באַלאַבאָצען מיר, און זיי פערשטעהען ניט וואָס איך רעד“.

דער פּאָליציי־מאַן האָט מיר ערלויבט איך זאָל דעם יודען אויסהערען און איהם איבערזעצען, וואָס ער זאָגט. דער יוד האָט אָנגעהויבען: „הער׳ט אַ מעשה, דאָ איז דאָך סדום, נאָך ערגער ווי אין סדום. איך געה מיר דאַ אין וואַלד. געה און געה, בלאָנדזע און בלאָנדזע און איך בין ניט פאָרענט, ניט הינטען, איך ווייס ניט ווי קלייבט מען זיך אַרויס צו מיין אַכסניאָ, אָבער אַ וועג און ווידער אַ וועג, אָבער אַ טראַקטיר און ווידער אַ טראַקטיר, און דאָך אין וואַלד. די פיס ברעכען זיך מיר אונטער. אין מיטען דערינען זעה איך עס שטעהען אַסך שטולען איינע נעבען די אַנדערע, איינער נעהמט און זעצט זיך, איך הער אַ חיות אין די פיס. עס געהען אָב אַלע גליערדער, אָבער הערט אַ מעשה: פּלוצלינג איז ווי פון אונטער דער ערד אַרויסגעוואַקסען עפּיס אַ אַלטע מכשפה און שטעלט מיר אַ צעטיל אין האַנד, איך דרעה זיך אָב אַן אַ זייט און וויל ניט

אָבער זי שטעהט מיט'ן צעטיל אין האַנד אין באָלבעט און באָלבעט, איך ווייס ניט וואָס זי וויל פֿון מיר. איך האב זיך מישב געווען, וואס געהט עס מיר אָן, וואָס אַרט מיך אז זי פּלוידערט, איך מאַך זיך ניט הערענדיג און קוק גאָר ניט אין איהר טרפה'נעם פּרצוף, אָבער די הולטייקע, ימח שמה, פּישצעט און ווישפּעט און ווייזט מיר מיט די פֿינגער און מיט אַלערליי סמנים, דאָס זי מיינט נור געלד, איך זאל בעצאָהלען דערפֿאַר וואָס איך האב זיך צוגעזעצט אויף אַ מינוט אויף אַ שטול. איך פֿרעג ביי איהר אויף אונזער לשון: זאָג דו מיר, דו טרפה'ניאצקע, פֿאַר וואס זאל איך געלד צאָהלען, האב איך דען אָבגעריבען א שטיקעל שטול? נאָר, ניין. איך זעה אַז איך וועל פֿון איהר ניט פּטור ווערען, איך הויב מיך אויף, טהו איהר א שפּיי אין צורה און ניב־זיך א לאָז, — מיינט איהר דאך, אַז עס איז שוין גאָר? ניין, הערט אָבער אַ מעשה: זי פֿוילט זיך ניט און רופֿט טאַקע אַ „קנעפּיל", און מע חאפּט און מען שלעפּט מיך, פֿרעגט וואוהין, פֿאַר וואָס, מה פּשעי? ווי עס ווייזט אויס וויל אָט דער ערל עפּיס אין יד . . . נו, וואָס זאגט איהר? ווי מאַכט מען דא? שוין־זשע וועט מען איהם מוזען עפּעס נותן'ען? . . . אפנים האט דאָס, אַז אַ „קנעפּיל" איז אומעטום אַ קנעפּיל . . . " —

איך האב דעם יודען ערקלערט, דאָס דאָ אין בערלין איז אַזוי אַיינגעפֿיהרט, אז ווען מען זעצט זיך אין גאָרטען אויף א שטול מוז מען בעצאהלען 10 פֿעניג, דאָס געלד געהערט ניט דער אַלטער פֿרוי, נאר דאָס געהט אויף צרקה־זאַכען.

אזוי, אַזוי, אודאי געהט עס אויף אַ קלויסטער; מילא, וואָס מאַכט מען. נאַט, זייט אַזוי גוט, גיט זיי די מטבע — און זאָלען זיי זיך ווערגען. וואָס איהר זאָגט א מעשה.

איך האב די זאך אויפֿגעקלערט דעם פּאליציי־מאַן, און ער האט איהם אבגעלאָזען.

מע זעהט טאקע, — זאגט צו מיר דער יוד, — אז גאָט שיקט צו די רפֿוּאָה פֿאַר דער מכה. וואָס, למשל, וואלט איך טאַקע אהן אַייך געטהון? " --

ריידענדיג די ווערטער, זענען מיר פֿארביי־געגאַנגען פֿאַר אַ שענע גרופּע פֿון סטאַטוען, וואו עס שטעהען פֿיעל דורכרייזענדע אייראָפּעער מיט בעדעקער'ס בעשרייבונגען אין האַנד און קוקען.

—וואָס קוקען זיי, אט די דייטשליך? — פֿרעגט מיך דער יוד.

—זיי בעטראַכטען די שענע סטאַטוע, דאָס איז דיאָבגעטין פֿון דער שענקייט.

—חאַ—חאַ—חאַ! נו א אומה, נו איז דאָס א אומה, רבונו של עולם! . . . .

פּאַטקי מיט די ברעמען.

פּאָטקי מיט די ברעמען האָבען געקענט אַלע קינדער פֿון שטעדטיל, זיי האָבען געציטערט פֿאַר איהם, ווי פֿאַר פֿייער. „פּאטקי געהט", פֿלעגט מען זיי מאַכען אַ סטראַשאַק, און אין מיטען געוויין, אין מיטען געלעכטער, אין מיטען ביינדליך־שפּיעלען פֿלעגען זיי גלייך זיך פֿונאַנדער־לויפֿען פֿון שרעק ווי פֿאַר אַ וואָלף. פּאטקי האָט טאַקי אויסגעזעהן, ווי אַ וואָלף; אייביג, זומער און ווינטער אין דעם גרויסען שוואַרצען שטריימעל, טיעף אַראָבגערוקט אויפֿ'ן שטערן ביז אין די גרויע, געדיכטע ברעמען, וואָס האָבען אויסגעזעהן, ווי ברייטע בעזעם איבער זיינע שוואַרצע, פֿינסטערע אויגען — פּאטקי מיט די ברעמען.

ווי לאַנג פּאטקי איז געווען אין שטעדטיל, פֿון וואַנען ער האט זיך גענומען, ווער איז זיין משפּחה, דאָס איז גאָר קיינעם נישט איינגעפֿאַלען צו פֿרעגען. פּאטקי האָט געהערט צום שטעדטיל, ווי דאָס שטעדטיל צו פּאטקין. מען האָט איהם נאָך געדענקט פֿון דער באַבעס צייטען.

דאָס שטעדטיל האָט אויסגעזעהן, ווי איין המן־טאַש מיט דריי עקען. אין מיטען איז געשטאַנען די שול, ביים לינקען עק דאָס באָד און ביים רעכטען דער הקדש.

פּאטקי האָט געוואָהנט נישט ווייט פֿון הקדש, אין דעם אַלטען אָבגעברענטען הייזיל, וואָס האָט געהאַט נאָר איין שטיקיל דאך און האַלבע אויסגעבראָכענע פֿענסטער. אמאָל האט דאָרט געוואוהנט די משוגענע שיינדעל, וואָס האט געהאַט אין זיך אַ דיבוק און האָט זיך געקענט מיט די נישט נוטע. ביי נאַכט פֿלעגט מען וויפֿיעל מאָל דאָרט הערען סאַפּען און קרעהען.

פּאָטקעס הויזגעזונד איז נישט געווען גרויס: ער און ציפּקי, זיין ווייב. די איינציגע טאָכטער פֿריידעל האט גערינט ביי רייצקי דער נגידת'טע און האָט שוין גענומען זעקס רענדליך. קינדער האָבען זיך ביי פּאטקי נישט געוואלט האַלטען. פֿון פֿיער יונגליך און דריי מיידליך איז געבליעבען איין פֿריידעל. פֿון זיעבען איז איינס געבליעבען.

פּאטקי פֿלעגט מען זעהן אין שטעדטיל געהן פֿון איין עק צום אַנדערען עטליכע מאָל א טאָג. שוין באַגינען, עס איז נאָך כמעט געווען פֿינסטער, פֿלעגט ער אָנקלאַפּען אין די לאָדען און וועקען די בעלי־בתים אין שול אַריין. די הדר קינדער האָבען שוין געקענט פּאָטקעס קלאַפּען און פּאָטקעס קול. געשווינד פֿלעגען זי בעהאַלטען די קעפּ אונטער דער פּערינע, דער בעהעלפֿער זאָל זיי אַזוי געשווינד נישט געפֿינען. פּאָטקעס קול האָט מען געהערט פֿון דער ווייטענס, ער האָט זיך געהערט ווי אַ פּויק, ווי שופר בלאָזען. אזא שול־רופֿער, אַזא באָד־רופֿער איז געווען ווייט צו זוכען.

די בעדערקע קיילע וואָלט זיך אָהן פּאטקי גאַר נישט קיין עצה געגעבען, ער איז געווען דער שליח, דורך וועלכען זי האַט געוועהנליך די בעל־הבית'טעס מודיע געווען, וועלכען טאָג די מקוה וועט אָפֿען זיין כדי, די בעל־הבית'טעס זאָלען זיך ביי צייטען קענען צוגרייטען און האָלץ אריינשיקען. האָלץ האָט מען געמוזט אַריינשיקען צוויי טאָג פֿריהער און פּאָטקי האט זיך נישט געלאָזט אָבנאַרען. ער פֿלעגט אָנלייגען האָלץ אויף די ארעמס, וויפֿיעל עס האָט נאָר געקענט אַרויף. „אַ האַלבע שטאַל וואָלט ער געוואָלט מיטנעהמען", פֿלעגען זיך וואַרפֿען די בעל־הבית'טעס,— „דערנאָך איז די מקוה קאַלט, ווי אייז".

יעדען פֿרייטאַג אָבער און יעדען ערב ראש־חדש פֿלעגט פּאטקי ווערען אויס חבר־שאַפֿט מיט דער בעדערקע, דאָ האָט ער שוין געהאַט זיין אייגענע פּרנסה צו בעזאָרגען: אין די הייזער געהן. דאָ האָט זיך די בעדערקע געקענט שטעלען אויפֿ'ן קאָפּ, פּאָטקי'ן איז נישט געווען פֿון זיין פּרנסה אָבצורייסען. זי האָט זיך געקענט אויסציהען פֿאַר איהם האָט ער נישט געוואָלט אפילו אַ פּאָר שטיקליך האָלץ צוהאַקען.

— איך קען זיך אויף שטיק שטיקליך נישט צורייסען,— פֿלעגט ער זיך געבען אַ בייזער.— איך האָב אויך אַ נשמה, מיין נשמה איז נישט פֿון קלאָטשע.

און פֿון הויז אין הויז, פֿון טהיר צו טהיר פֿלעגט פּאטקי בלייבען שטעהן אין זיין פֿוטערנע היטעל איבער די ברעמען, וואָס האָבען אויס־געזעהען, ווי צוויי בעזעם איבער די אויגען.

מיט אַ גראָשען האט ער זיך נישט געלאָזט אָבשפּייזען. זיין טאַקסע איז געווען אַ צווייער. געקעכטץ האט ער אויך אויף קיין פֿאַל נישט געוואָלט נעהמען.

— וואָס בין איך אַ שלעפער ? — האט ער זיך געוואָרפֿען— איך ווייס אויך, וואָס כבוד איז, איך בין פֿאַר מיר אַליין אַ בעל־הבית.

און פאטקי האָט זיך געקענט אַנידערזעטצען אין קיך און וואַרטען אפילו צוויי שעה, עס זאָל דונערן און בליטצען, וועט ער נישט אַוועקגעהן, ביז ער האט דעם צווייער נישט בעקומען. די בעלי־בתים האבען שוין געקענט זיין עקשנות.

איין מאָל האָט זיך ליב׳לע מוטיך איינגעשפּאַרט, ער וועט איהם דעם צווייער נישט געבען.— וואָס איז עס פֿאַר עזות־פּנים — האָט ער זיך פֿונאַנדער געשריען, — דו וועסט מיר טייטשען, וויפֿיעל איך זאָל דיר געבען ? עס וועט מיך נעליסטען, גיב איך דיר אפילו נישט קיין גראָשען. געה, מסר מיך פֿאַר׳ן רב.

ליב׳לע מ:טיך איז דעם פֿאַר שבת אַקוראַט געווען שטאַרק צוקאָכט; רבה׳לען, זיין ווייב, האט נאָך פֿערפֿעהלט אויף בראָנפֿען. ווענינ האט זי איהם אָנגעצאַפּט, ווי אַ פּיאַווקע, האָט זי זיך צו איהם צוגעשטעלט: ליבלע ! נאָך אַ גילדען, איך בעט דיך, נאָך אַ גילדען, א שענע, ריינע כפּרה !

פֿון גרויס כעס און אימפעט האָט ער געקלאַפּט אין טיש און פֿענסטער, אַז די שייבען האָבען געקלונגען. רבה׳לע האָט דערווייל געבלאָזען אין אויווען אַריין מיט׳ן גאַנצען כח פֿון איהר האַרץ און לונגען. דער טשאָלענט איז שוין געשטאַנען אָנגענרייט, עס זאָל זיך נור פֿונאַנדער ברענען אין אויווען.

פאטקי האָט זיך גאָר נישט דערשראָקען. ער האָט זיך אנידערגעזעטצט אין מיטען קיך, די פֿיס האָט ער אויסגעצויגען אין דער גאַנצער לענג און האָט נישט גערעדט קיין וואָרט, עטליכע מאל האָט ער געגעבען אַ געניץ.

ליב׳לע מוטיך איז אַרומגעלויפֿען, אזוי ווי אַ בעזעסענער.

— זאָלסט אפילו פלאַטצען, וועל איך דיר נישט געבען קיין צווייער;—האָט ער געשריען,—דאָס פּושקענעלד איז דיר וועניג ? וואָס בין איך אַ קורח, אדער וואָס צו אַלע שוואַרץ יאָהר ?

— מאַך שוין איין עק—האָט געבעטען רבה׳לע—ער איז דאָך איין עקשן, מען דאַרף שוין באַלד ליכט בענשען.

— זאלסט דיך אפילו שטעלען אויפֿ׳ן קאָפּ מיט איהם צוזאַמען, וועט ער אויך נישט אויספֿיהרען—האָט ער געזאָגט מיט כעס — לאָז ער זיצען, איין כפרה איז ער.

פאטקי איז זיך געזעסען, אזוי ווי עס וואָלט איהם גאָר נישט אנגעגאַנגען. זיינע ברעמען נור האָבען זיך געהויבען און צוזאַמענגעצויגען, גאַנץ רוהיג האָט ער אויסגעשאָטען אויפֿ׳ן שויס די קעשענע און האט אָנגעהויבען די פּויטיקי צו צעהלען.

— א גראָשען ווילסט דו? — האָט ליב׳לע מוטיך שוין אָנגעהויבען פֿון דעסטווענען צו פּארלאמענטירען — נאַ ! לאס אויך דיר שוין פטור ווערען.

פּאטקי האָט געגעבען אַ גלאָטיך מיט די אויגען און האָט זיך נישט גערידהרט פֿון אָרט, די דיענסט האָט זיך געקרומט און געשריען, אז זי וועט דורך פאטקי מחלל־שבת זיין, און האָט אלס געקוקט דורכ׳ן פֿענסטער, אויב מען זעהט נאָך נישט ליכט אָנצינדען, רבה׳לע האט שוין געוואָלט פֿערחתמענען דעם אויוען. ליבלע האָט זיך שוין אויך אָנגעהויבען צו יאָגען.

— אָט האסט דו דעם גראָשען, און געה אין ד׳רערד ! — האָט ער איהם געגעבען אַ וואָרף.

פאטקי האָט געגעבען אַ שליידער צוריק דעם גראָשען. ער האָט זיך אויפֿגעהויבען פֿון זיין אָרט, אַ ווײַלע איז ער געשטאַנען מיט צוזאַמענגעצויגענע ברעמען און די אויגען האָבען זיך איהם געדרעהט ווי צוויי רעדליך. באַלד אבער איז ער געלאסען צוגעגאַנגען צ׳ם טיש, זיך גענומען א קוילעטש, אריינגעשטעקט אין בוזעם און מיט צוויי, דריי שפּריין אַרויסגעגאַנגען פֿון קיך.

— האָט מיר אַ פֿרעהליכען שבת!—האָט ער זיך נאך פֿון דרויסען געזעגנט.

רבה׳לע האָט אַגעשריי געטהון, אַזוי ווי מען וואָלט איהר דאס האַרץ אַרויסגעריסען, דאָס מיידיל איז געבליעבען שטעהן גלייך ווי די וואנד, מ׳ט אויס געגלאָטצטע אויגען און ליב׳לע מוטיך איז אַרויסגעשפּרונגען פֿון טיהר מיט אַ פּאָר לאַנגע אויסגעצויגענע הענד.

פאטקי איז שוין געווען אין מיטען גאַס.

אַ לאַנגע צייט נאָכדעם איז פאטקי אַרומגעגאַנגען ברוגז און האָט זיך אָן ליב׳לע מוטיך נוקם געווען, וואו ער האָט נור געקענט. שבת האָט ער איהם אויפֿגעהערט צוטראָגען דעם טלית צום דאווגען, אָדער אַ מחזור, אָדער גאָר אַ לעמפּיל אין שול, ווען ער האט געדאַרפֿט יאָהרצייט אָנצינדען. פאטקי האט זיין שליח נישט געוואָלט זיין, אפילו ביים רופען אין שול, האט ער אויך אין זיין פֿענסטער נישט אָנגעקלאַפּט, ליב׳לע מוטיך פֿלעגט זיך וויפֿיעל מאָל פֿערשפּעטיגען, איינמאָל איז ער גאָר געקומען ביים דאווגען צו יקום־פּורקן.

פאטקי איז געווען פֿערביסען אין זיין כעס און זיך נישט געלאזט איבערבעטען. רבה׳לע האָט וויפֿיעל מאָל געוואלט מאַכען שלום ווייל איהר איז אויך קיינמאָל נישט אויסגעקומען אַ שטיקיל תחינה צו לייענען — פאטקי איז געווען איין עקשן אַזוי ווי מען וואָלט איהם צוועקעס אריינגעהאַקט אין קאָפּ.

איינמאָל פֿון דעסטווענען, נישט אין אַ פֿרייטאג, איז ער מיט אַמאָל אַריינגעגאַנגען ביי ליבלען, דאָס איז געווען אין אַ גרויסען ברענענדיגען פֿראָסט. ציפּקי איז געזעסען פֿאַר׳ן טהיר, ביי די ארבעס, איהר האט געקלאַפּט צאָהן אָן אַ צאָהן, עס האט זי געשליידערט ווי אין קדחת, פאטקי האט גענומען דעם אויסגעלאָשענעם פֿייער־טאָפּ און איז אריינגעגאנגען אין קיך, ליבלע האָט זיך אפילו אָנגעהמורעט, רבה׳לע אבער האט איהם מיט דער צאנג אַליין ארויסגעשאַרט די בעסטע קוילען און נאך אָנגעגאָסען פֿאַר ציפּקען אַביסיל הייסע קאַרטאפּעלגריטץ וואָס איז איבערגעבליעבען פֿון אָנבייסען — און פאטקי איז ווידער געוואָרען גוט פֿריינד.

פֿון אלע בעלי־בתים אין שטעדטיל איז ר׳ אייזיק קישווידעל געווען דער גרעסטער, ער האָט זיך געהאַלטען פֿאַר אַ יחסן און איז אַלע טאָג געגאַנגען אין געפּוצטע שטיוועל און אין אַ זיידענע היטעל. זיין ווייב, רייצקי איז אַרויסגעקומען פֿון גאָר שענע לייט און האָט געקענט רעדען אויף דריי לשונות. אַז זי פלעגט רעדען, פֿלעגט מען זיך אויף די שפּיץ פֿינגער שטעלען הערענדיג. רייצקי האָט טאַקי געקענט מיט׳ן קייזער רעדען און דער קאָמיסאר פֿון שטעדטיל פֿלעגט גאר אויסגעהן פֿאַר די פֿיש אין די קיכעליך, מיט וועלכע רייצקי האָט איהם אַלע שבת מכבד געווען, ווען נישט רייצקעס חן און רייצקעס

מזל, וואלט ר׳ אייזיק שוין אַוודאי לאנג אויפגעהערט ר׳ אייזיק צו זיין. רייצקעס חן אָבער און רייצקעס מזל זענען איהם מצליח געוועזן און אזוי ווי גוטע מלאכים האָבען זי איהם ביינעשטאַנען אין יענער בעזער שעה, אין וועלכער דאָס גאַנצע שטעדטיל האָט געציטערט און האָט געפּלאַטערט און האָט געמיינט: שוין, אויס אי זיך! אייזיק אָבער איז ארויס פון דער תפיסה געזונד און פריש, מיט געזונדע ביינער, פון דער גאַנצער מעשה, פון דעם גאַנצען משפט איז איהם נור געבליבען דער צונאָמען: אייזיק קישווידעל.

ביי ר׳ אייזיק אין שטוב איז געוועזן, ווי אין גן־עדן. עס האָט געשמעקט אין יעדער ווינקעל, מען האָט זיך געקענט שפּיגלען אין יעדער פּיצעל, אלץ איז געוועזן געשטעלט און געלעגט מיט אַ בעזונדערען חן. רייצקי האָט געהאַט געשמאַק, זי האָט געוואוסט, ווי ביי לייטען פיהרט זיך און זי האָט נור געטראַכט, ווי צו מאַכען שען און לייטיש. א דיענסט אפילו האָט זי אויך תמיד געהאַלטען אַ בעל־הבתישע און עס איז ביי איהר געוועזן א כבוד, אַז אין שטעדטיל פלעגט מען זאָגען: רייצקי האָט אייביג שענע מאדען.

פריידעל איז טאַקי געוועזן איינע פון די שענסטע און א בריה, ווייט צו זוכען, רייצקי האָט אַ גאַנצען זמן נישט אויפגעהערט אונטער צו שיקען די מעקלערן, פריידעל האָט שוין געדיענט עטליכע זמן ביי דער גבאיטע שפרינצע און האָט בעקומען פינף רענדליך, רייצקי האָט צוגעזאָגט זעקס מיט מתנות און עס איז נאָך אלץ געוועזן אַ מציאה.— פריידעל איז נישט געוועזן קיין אַרומלויפערן, נישט קיין גנב, נישט קיין עזות־פּנים, און זי האָט געקענט א זאַק אונטערשטריקען און א העמד פערלאַטען.

פאטקי האָט זיך געקרימט און האָט געשאָלטען די מעקלערן: „די פיס זאָל זי צו ברעכען!“ רייצקי, די פערשייטע פּריצה איז איהם גאָר נישט געוועזן צום הארצען, און ר׳ אייזיק מיט זיינע אַריסטאָקראַטישע מאַנירען איז איהם געוועזן א שטעכעניש אין די אויגען.

— יהסן! — האָט זיך פאטקי וויפיעל מאָל געוואָרפען; — יחוס נאַ קברות! נישט קשה, נאכ׳ן טויט וועט ער אויך בייגעל באַקען.

ר׳ אייזיק פלעגט פאטקען דעם צווייעד ארויסשיקען מיט דער דיענסט, קיינמאָל נישט דערלאַנגען אַליין, און דאס האָט פאטקען געגרעמט ביז אין טויט. „דער טריפה׳נער פריץ! די קרוין וואלט איהם גאָר אַראָבגעפאַלען פון קאָפּ“—און וויפיעל מאָל פלעגט פאטקי גאָר אויף צו להכעיס אריינגעהן צו איהם אין קאַבינעט.

(ענדע קומט)

סאלאמעאַ פערל.

וויסענשאפטליכעס.

דער ראַק.

פיעל קראַנקהייטען, פון וועלכע מען האָט געמיינט אמאָל אַז זיי קומען פון דער לופט אָדער פון פערקיהלונג, זענען נישט לאַנג ערקענט געוואָרען אַלס קראַנקהייטען, וואָס קומען יעדע פון א בעזונדער מין מיקראָב. די סבה פון וואַנען עס קומט די קראַנקהייט „ראַק“ איז מען ערשט נישט לאַנג דערגאַנגען. דר. פ י ס י נ ג ע ר א ו א נ א ק ס אַ האָט געפונען, אַז על פי רב טרעפט זיך די דאָזיגע קראַנקהייט ביי מענשען, וועלכע וואָהנען אין דערפער, און בעזונדערס ביי גערטנער. איינמאָל האָט זיך געטראָפען אַ מעשה, וועלכע האָט אַרויפגעפיהרט דר. פיסינגער אויף דעם ריכטיגען וועג. מען האָט אַמאָל גערופען דר. פיסינגער צו א גערטנער, וועלכער איז געוועזן קראַנק אויף אַ ראַק. די קראַנקהייט האָט נישט לאַנג געדויערט און דער גערטנער איז געשטאָרבען. דר. פיסיננער האָט אנגעהויבען נאָכפרעגען, ווי די קראַנקהייט האָט זיך אָנגעהויבען, און ער איז דערגאַנגען, אַז דער גערטנער האָט אמאָל אָבגערייניגט מיט א מעסער איין אויסוואוקס אויף אַ קראַנקען עפּעל־בוים און מיט דעמזעלבען מעסער זיך צושניטען די ליפען. דר. פיסיננער האָט גענומען בעטראַכטען דעם עפּעל־בוים און געפונען אַז אויף איהם זענען דאָ אויסוואוקסען, וועלכע זעהען אויס ווי די ראַק־געשווילסטען ביי מענשען. ווי עס האָבען איהם דערצעהלט אַנדערע גערטנער, צושפּרייטען זיך אַזוינע אויסוואוקסען זעהר געשווינד אויף דעם קראַנקען בוים, זיי געהען איבער אויף אַנדערע בוימער, וועלכע קענען ווערען אויסגעהיילט נור דאַן, ווען מען שניידט אַראָב די אויסוואוקסען.

דר. בראַ, בענוצענדיג זיך מיט די ידיעות, וועלכע פיסינגער האָט געזאמעלט, האָט ווייטער געפאָרשט און דערגאַנגען, אַז די סבה פון ראַק איז א בעזונדער מין מיקראָב און טאַקע דערזעלבער, פון וועלכען עס ווערען קראַנק די בוימער. ער האָט געמאַכט פערשידענע פּראָבען מיט די אויסגעשניטער קראַנקע שטעלען פון די בוימער אויף געזונטע בוימער און לעבעדיגע בעשעפענישען און געפינען אז דער מיקראָב איז די סבה פון דער קראַנקהייט. איצט, אַז מען האָט געפונען די סבה פון אַ ראַק, איז אייך א האָפנונג, אז מען וועט געפינען א מיטעל ווי איהם צו היילען. דערווייל איז מען איינס דערגאַנגען, אַז מען דאַרף זיך היטען פון פערדאָרבענע און שלעכטע פרוכטען, וועלכע קומען על פי רוב פון קראַנקע בוימער.

Verlag „Achiasaf“, Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrukerei Josef Fischer Krakau.

Большая литературная, политическая и коммерческая газета

„ОДЕССКІЙ ЛИСТОКЪ“.

съ иллюстраціями и рисунками дамскихъ модъ

выходитъ ежедневно

двумя изданіями

УТРЕННИМЪ первымъ и **ВЕЧЕРНИМЪ** вторымъ.

Подписная цѣна на 1901 годъ остается та-же.

Въ городѣ съ доставкою на домъ: **10** руб. въ годъ, **6** руб. полгода, **3** руб. **50** коп. три мѣсяца, **1** руб. **20** коп. въ мѣсяцъ.

На города съ ежедневной высылкою по почтѣ **12** руб. въ годъ, **7** руб. полгода, **3** руб. **80** коп. три мѣсяца, **1** руб. **30** коп. въ мѣсяцъ.

Въ теченіе 27 лѣтъ „Одесскій Листокъ“, находясь въ однѣхъ и тѣхъ-же рукахъ, неуклонно шелъ по намѣченному съ самаго начала пути—служенія интересамъ населенія всего Южнаго Края безъ различія національностей и вѣроисповѣданій. И въ наступающемъ 28 году мы будемъ идти по тому-же пути, проводя идеи гласности, просвѣщенія и справедливости.

Кромѣ богатаго литературнаго и публицистическаго матеріала, въ газетѣ ежедневно печатаются обширныя телеграммы, отъ собственныхъ корреспондентовъ и „Россійскаго Телеграфнаго Агентства“, затрагивающія интерессы политической и общественной жизни не только Европы, но и другихъ частей свѣта. Благодаря этимъ обширнымъ телеграммамъ, при **выходѣ газеты два раза въ день**, читатели имѣютъ возможность немедленно ознакомливаться со всѣми важнѣйшими событіями дня, для болѣе полнаго изложенія и освѣщенія которыхъ „Одесскій Листокъ“ имѣетъ постоянныхъ корреспондентовъ какъ въ Россіи, такъ и заграницей.

Мы не станемъ говорить здѣсь о дальнѣйшихъ литературныхъ и техническихъ улучшеніяхъ изданія и не станемъ давать обѣщанія въ этомъ смыслѣ, полагая, что самое дѣло скажетъ за себя и что 27-лѣтняя наша дѣятельность послужитъ лучшей порукой въ дальнѣйшемъ развитіи „Одесскаго Листка“.

Составъ сотрудниковъ остается прежній, причемъ выразили согласіе присоединиться къ нему и новыя литературныя силы. Въ „Одесскомъ Листкѣ“ примутъ постоянное участіе слѣдующія лица:

П. Д. Боборыкинъ, В. С. Баскинъ, А. А. Борзенко, Н. И. Борисовъ, А. С. Брантъ, М. И. Бриталъ, И. Е. Булгаковъ, И. Ѳ. Василевскій, (Буква), В. В. Волянскій, А. Г. Генкель, М. П. Гольденбергъ, А. М. Грабенко, А. Грузинскій, П. Л. Гросулъ-Толстой, В. А. Даценко, профес. А. Н. Деревицкій, В. М. Дорошевичъ, проф. А. И. Загоровскій, П. А. Зеленый, П. Звѣздичъ, М. Б. Карскій, Карменъ, А. Е. Кауфманъ, П. И. Компанъ, П. Кузьменко, С. Б. Лазаровичъ, Ольга Лурье, Я. Я. Лучинскій, В. В. Лучинскій, Людвигъ Поль, проф. В. И. Модестовъ, Ф. Г. Муокатблитъ, О. Е. Нанко, А. И. Никольскій, К. Н. Новосельскій, Л. Е. Оболенскій, Л. А. Пашковъ, И. И. Печокасъ, А. С. Попандопуло, М. Г. Попруженко, А. А. Сантагано-Горчакова, Сирена, И. Н. Соколовскій, Скиталецъ, Б. П. Студенцовъ, Н. В. Тяжеловъ, А. И. Умисса, А. В. Уразовскій, И. А. Хмѣльницкій, П. Хотымскій, А. А. Цѣновскій, А. И. Черкасъ, А. Чивонибаръ, Я. Л. Чертокъ, князь М. Л. Шаховскій, И. В. Шкловскій, (Діонео), Г. В. Ѳедоровъ, А. А. Ярошко и др.

По примѣру прежнихъ лѣтъ, безплатно для гг. подписчиковъ „Одесскаго Листка“ оставляемъ открытымъ при редакціи.

Кабинетъ для чтенія.

Въ кабинетѣ получаются до **500 названій** столичныхъ и провинціальныхъ русскихъ, польскихъ, славянскихъ, французскихъ, нѣмецкихъ, итальянскихъ, англійскихъ, испанскихъ, греческихъ газетъ и журналовъ, спеціально научныя изданія, новые романы, повѣсти, разсказы, какъ русскіе, такъ и иностранные, а также модные дамскіе журналы русскіе и иностранные.

Такимъ образомъ, за **10** руб. въ годъ городской подписчикъ и за **12** руб. иногородній получатъ:

Около 700 №№ газеты утренняго и вечерн. изданія.

Свыше 100 Иллюстрированныхъ Приложеній,

въ которыхъ будетъ напечатано свыше **5000 рисунковъ** и портретовъ общественныхъ дѣятелей, а по полученіи нами спеціально для этихъ приложеній заказанной новой ротаціонной машины на фабрикѣ Маринони въ Парижѣ,—будутъ значительно расширены выпускомъ большаго количества номеровъ.

Свыше 50 Приложеній Дамскихъ Модъ

съ послѣдними парижскими и вѣнскими рисунками и, наконецъ, право **безплатнаго входа въ читальню** „Одесскаго Листка“.

Гг. подписчикамъ газета доставляется на домъ и высылается по почтѣ ежедневно **два раза въ день**, утромъ и вечеромъ.

Контора газеты въ Одессѣ, Театральная пл., въ домѣ редактора-издателя В. В. Навроцкаго.

Редакторъ-издатель В. В. Навроцкій.